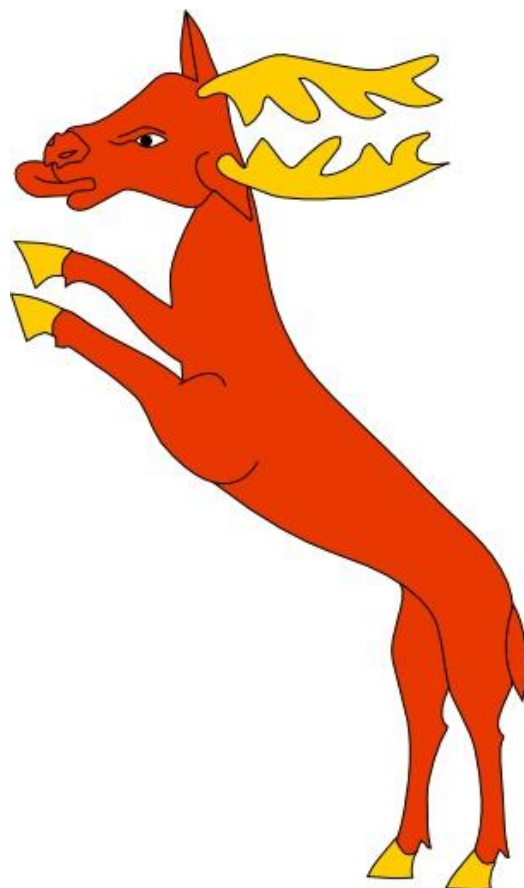

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Sobków
na lata 2016 – 2019

Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Sobków
na lata 2016 – 2019

Opracował: Tomasz Giecwicz
Współpraca: Maciek K. Cichoń

Sobków 2016

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1. Uwarunkowania wynikające z Krajowego Programu Opieki Nad Zabytkami..	9
4.1.2. Uwarunkowania wynikające z Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020	10
4.2. Relacje gminnego programu nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	11
4.2.1. Uwarunkowania wynikające z Programu Opieki nad Zabytkami w województwie świętokrzyskim na lata 2013- 2016.....	11
4.2.2. Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	12
4.2.3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami a Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego	13
4.2.4. Założenia wynikające ze Plan rozwoju lokalnego Powiatu Jędrzejowskiego na lata 2004 - 2013	13
4.2.5. Założenia wynikające ze Strategii rozwoju turystyki na terenie Powiatu Jędrzejowskiego	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	14
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	15
5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sobków	15
5.1.2. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sobków	15
5.1.3. Strategia rozwoju gminy Sobków	18
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	19
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	19
5.2.2. Materialne elementy krajobrazu kulturowego	45
5.2.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków	47
5.2.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	50

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	50
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	54
7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań Programu opieki nad zabytkami.....	56
8. Przykładowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.	58

1. Wstęp

Gmina Sobków to jedna z dziewięciu gmin powiatu jędrzejowskiego leżąca w jego wschodniej części, na terenie doliny Nidy. Położenie tego obszaru na szlaku wiodącym z Krakowa ku Chęcinom i Kielcom oraz strategiczny nadrzeczny charakter tego obszaru, sprawił iż na tym terenie osadnictwa zaistniało stosunkowo wcześnie, co zaowocowało powstaniem cennych historycznie obiektów, które przetrwały do dnia dzisiejszego.

W związku z czym ważna jest ochrona dziedzictwa kulturowego, łączącego w sobie dorobek minionych pokoleń i naszą współczesną działalność, nierozzerwalnie związaną z otoczeniem, w którym żyjemy, określającego naszą tożsamość i stanowiącego świadectwo naszego istnienia dla przyszłych pokoleń. Według art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014.1446 z późn. zm.), ochrona zabytków należy do samorządu terytorialnego. Artykuł 4 tej ustawy określa działania, które winny podejmować organy administracji publicznej w celu ochrony zabytków. Działania te mają na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Program Opieki nad Zabytkami oparty na podstawach prawnych, uwzględnia strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jest zgodny z dokumentami wystawionymi na płaszczyźnie kraju, województwa i powiatu oraz uwzględnia wewnętrzne, gminne uwarunkowania ochrony zabytków. Program zawiera również analizę krajobrazu kulturowego gminy, charakterystykę substancji zabytkowej oraz proponuje kierunki działań w celu ochrony i promocji zabytków z uwzględnieniem przykładowych źródeł ich finansowania.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sobków stanowią:

1. Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014.1446 z późn. zm.)

Ust. 1 tego artykułu brzmi:

Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Gminna ewidencja zabytków sporządzona na zlecenie Gminy Sobków przez zleceniobiorcę w osobie Tomasza Giecewicza

3. Umowa pomiędzy Gminą Sobków a zleceniobiorcą Tomaszem Giecewiczem na wykonanie Gminnego programu opieki nad zabytkami i Gminnej ewidencji zabytków.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz opiekę nad zabytkami w Polsce regulują:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, która nakłada na państwo i obywateli obowiązek ochrony zabytków. Zostało to zawarte w:

– art. 5 Konstytucji RP, określającym dziedzictwo narodowe jako wartość strzeżoną przez państwo polskie;

– art. 6 ust. 1 Konstytucji RP mówiącym, iż: Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju;

– art. 85 Konstytucji RP stanowiącym, że: Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014.1446 z póź. zm.), będąca podstawowym aktem prawnym kompleksowo regulującym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Ustawodawca rozdzielił obowiązki ochrony i opieki nad zabytkami na organy administracji publicznej, właścicieli lub posiadaczy zabytku (art.4). Działania organów administracji publicznej powinny mieć na celu: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków.

Poza tym na organach administracji publicznej spoczywa obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości z terenu gminy w formie kart adresowych (art.22), która stanowi podstawę do opracowania programu opieki nad zabytkami (art.21);

Ustawa również szczegółowo wymienia zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne podlegające ochronie bez względu na stań zachowania (art.6.1) oraz zaleca ochronę nazw geograficznych, historycznych czy też tradycyjnych nazw jednostek osadniczych lub placów, ulic, obiektów budowlanych (art.6.2). Określone jednocześnie zostały formy ochrony zabytków (art.7) którymi są:

– wpis do rejestru zabytków;

- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego, tworzonego uchwałą Rady Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, celem ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów i znajdujących się tam zabytków nieruchomości, charakterystycznych dla miejscowej tradycji osadniczej i budowlanej (art.16.1);
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawodawca także zapisał, że problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na płaszczyźnie gminy uwzględnia się przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Przy sporządzaniu wyżej wymienionych dokumentów uwzględnić należy krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami, oraz określić działania w celu zapobiegania kradzieżom oraz ochrony zabytków w czasie realizacji inwestycji i przywracania im jak najlepszego stanu. Natomiast dodatkowo w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, podlegającym uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków należy uwzględnić ochronę zabytków wpisanych do rejestru wraz z otoczeniem, zabytków wpisanych do ewidencji zabytków, parków kulturowych oraz ustalenia programu opieki nad zabytkami. Ustala się również, w zależności od potrzeb strefy ochrony. (art. 18, 19, 20);

Ustawa określa, że organami ochrony zabytków są:

- Minister właściwy do spraw kultury i ochrony Dziedzictwa Narodowego, w którego imieniu zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

- wojewoda, w imieniu którego działa wojewódzki konserwator zabytków;

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U.2016.446) która w art. 7 ust. 1, pkt 9 stwierdza, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury,

w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2015.199 z późn. zm.)

5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U.2016.290)
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U.2013.1232 z późn. zm.)
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U.2015.1651. z późn.zm.)
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U.2015.1774 z późn. zm.)
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j.Dz.U.2012.406 z późn. zm.)
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U.2016.239 z późn. zm.)

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Uwarunkowania wynikające z Krajowego Programu Opieki Nad Zabytkami

Podstawowe cele programu zawierają się w kilku nadrzędnych zasadach. Zasadami tymi są:

1. Zasada *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
4. Zasada, zgodnie, z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasada odwracalności metod i materiałów;
7. Zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W programie wyznaczono również kierunki kompleksowych działań i podzielono je na kilka grup.

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami działania powinny skupiać się między innymi na pełnej ocenie stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych, ruchomych, dziedzictwa archeologicznego, pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa łącznie z oceną kategorii i stopnia zagrożeń, a także na udoskonalaniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych ochrony dziedzictwa kulturowego z jednoczesnym podnoszeniem efektywności tych działań. Ochroną należy objąć przynajmniej najcenniejsze zabytki techniki.

W zakresie działań o charakterze systemowym przedstawiono cele ukierunkowane między innymi na zgodną z tendencjami europejskimi i światowymi, kompleksową ochronę dziedzictwa kulturowego obejmującego dobra natury i kultury, a także na wypracowanie warunków, metod i strategii skutecznej i szeroko zakrojonej ochrony dziedzictwa kulturowego.

W zakresie systemu finansowego postuluje się stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, lecz także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania przewiduje się tworzenie systemów aktualizowanych baz danych o stanie zabytków w Polsce, monitorowanie wszelakich prac przy wszystkich grupach obiektów zabytkowych, gromadzenie informacji o stanie ich zachowania i wreszcie wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

W dziedzinie kształcenia i edukacji wyznaczono działania zmierzające do doskonalenia systemu kształcenia, weryfikacji nabytych uprawnień drogą pozaakademicką przez stworzenie systemu akredytacji i uznawalności wykształcenia. Działania powinny być również skierowane na poszanowanie przez społeczeństwo wartości dziedzictwa kulturowego, propagowanie potrzeby jego ochrony i zachowania, na upowszechnianie wiedzy wśród właścicieli zabytków o zasadach konserwatorskich oraz tworzeniu ku temu mechanizmów ekonomicznych.

W zakresie współpracy międzynarodowej działania powinny zostać oparte na pojęciu wspólnego, europejskiego dziedzictwa kulturowego, wzmocnieniu roli Polski w europejskich i światowych środowiskach działających na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na ochronie polskiego dziedzictwa za granicą.

4.1.2. Uwarunkowania wynikające z Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020

Jednym z podstawowych celów zapisanych w dokumencie jest ustalenie zadań z zakresu mecenatu państwa w dziedzinie kultury z uwzględnieniem szeregu zmian wynikających z integracji europejskiej, rozwoju gospodarczego czy wreszcie wszelkich przemian cywilizacyjnych.

Pośród wielu płaszczyzn działania znajduje się ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym ochrona i rewaloryzacja zabytków. Bardziej szczegółowo te kwestie precyzuje **Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego” na lata 2004-2013.**

Wspomniany dokument kładzie nacisk na zmiany filozofii dotyczącej ochrony zabytków poprzez stwierdzenie, że dziedzictwo kulturowe stanowi z jednej strony przedmiot ochrony, a z drugiej staje się potencjalnym czynnikiem rozwoju. To podejście powinno zmienić dotychczasową mało aktywną politykę ochrony zabytków na bardziej odpowiadającą realiom zmieniającego się świata. Konieczność tej zmiany spowodowana jest przede wszystkim postępującym kryzysem kultury historycznej oraz konserwatywnym postrzeganiem zabytków w oderwaniu od otoczenia i realiów życia. Dlatego przemyślana i nowoczesna, a tym samym skuteczna ochrona dziedzictwa kulturowego, rozszerzona o niematerialne dobra kultury, akcentująca tożsamość narodową bez popadania w niebezpieczny nacjonalizm powinna opierać się na mądrym i rozsądnym zarządzaniu i być kompromisem między koniecznością zachowania zabytków a nieodzownymi zmianami cywilizacyjnymi, przy zachowaniu obiektywnego systemu

klasyfikacji zabytków wykluczającym kryteria ideologiczne i polityczne. Wszystkie te działania, winny być powiązane z polityką przestrzenną, z edukacją, z budowaniem świadomości społecznej, z mecenatem państwa oraz z ustrojem państwa. Poza tym uznano, że niezbędne są działania zmierzające do utworzenia nowoczesnego modelu ochrony opartego nie tylko na zasadzie rozporządzeń, ale również na podstawach prawno-finansowych, gwarantujących rzeczywistą ochronę zabytków. Wszystko to powinno odbywać się pod nadzorem odpowiednio przygotowanej merytorycznie, apolitycznej, godziwie wynagradzanej oraz skutecznej w działaniu służby konserwatorskiej. Uznano wreszcie, że turystyka, jako czynnik rozwoju ekonomicznego, może

w znacznym stopniu przyczynić do rozwoju ośrodków jak i do ochrony dziedzictwa kulturowego, nie można jednak nie dostrzegać zagrożenia w dobie globalizacji dla autentyczności zasobów kultury i dlatego właśnie wartości i tradycje regionalne, stanowiące wartość samą w sobie zyskują na znaczeniu.

Celem strategicznym Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego” jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Celami cząstkowymi programu są:

- a) Poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków;
- b) Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- c) Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- d) Promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego;
- e) Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- f) Tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej;
- g) Zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem zagranicę.

4.2. Relacje gminnego programu nad zabytkami z dokumentami

wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Uwarunkowania wynikające z Programu Opieki nad Zabytkami w województwie świętokrzyskim na lata 2013- 2016

Pośród zadań i celów wspomnianego dokumentu znalazły się:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

1.1. Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.

1.2. Ochrona zabytków ruchomych.

1.3. Ochrona zabytków nieruchomych.

1.4. Ochrona zabytków archeologicznych.

1.5. Ochrona zabytkowych układów architektonicznych.

1.6. Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

2.1. Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.

2.2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.3. Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

3.1. Kultywowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

3.2. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

4.2.2. Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Dokument porusza wiele kwestii związanych z rozwojem terenów województwa. Jednym z zagadnień w nim poruszonych jest kwestia ochrony dziedzictwa kulturowego. Uznano, iż będzie ono jedną z dziedzin współpracy pomiędzy województwami. Jednym z głównych celów strategii jest ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody oraz dóbr kultury. W celu realizacji założeń wyznaczono następujące priorytety:

W zakresie Tworzenia warunków rozwoju turystyki, sportu i rekreacji za konieczne uznano działania zmierzające do rozwoju infrastruktury turystycznej, podnoszenia jakości usług turystycznych i promocji turystyki, między innymi przez stworzenie zintegrowanego systemu informacji, oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych. Zwrócono jednocześnie uwagę na potrzebę wspierania procesów powstawania lokalnych i regionalnych produktów turystycznych.

W zakresie ochrony i udostępniania dziedzictwa kulturowego zwrócono uwagę między innymi na konieczność zachowania dziedzictwa kulturowego, aktywną ochronę zabytków i zwiększenie ich roli w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości. Za ważne działanie uznano jednocześnie rozbudowę infrastruktury kultury, oraz poprawę funkcjonowania bibliotek, tworzenie rozwiązań systemowych w celu upowszechniania kultury oraz poprawy dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej i żywego w niej uczestniczenia. Zwrócono wreszcie uwagę na tworzenie miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

4.2.3. Gminny Program Opieki nad Zabytkami a Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Dokument odnosi się do niezwykle ważnej kwestii a mianowicie podkreśla znaczenie dziedzictwa kulturowego oraz dbałość o tożsamość regionalną, która niewątpliwie wzbogaca kulturę kraju i jest czynnikiem mogącym hamować negatywne aspekty globalizacji.

Dokument kładzie nacisk na konieczność promowania dziedzictwa regionu poprzez turystykę, zwraca również uwagę na konieczność przebadania zasobów dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.

4.2.4. Założenia wynikające z Planu rozwoju lokalnego Powiatu Jędrzejowskiego na lata 2004 - 2013

Obecnie trwają prace nad nowym planem rozwoju lokalnego Powiatu Jędrzejowskiego. Stary dokument obejmował lata 2004 – 2013 zaś kolejny obecnie tworzony, w dużej mierze będzie funkcjonował na zasadzie kontynuacji. Ów dokument prócz wielu zagadnień rozwoju powiatu odnosił się również do kwestii dziedzictwa kulturowego wspomnianego obszaru. Wśród zagadnień związanych z kulturą, w dokumencie znalazły się zapisy zwracające uwagę na wysoce rozwiniętą bazę świetlic wiejskich w Gminie Sobków, uznano również iż potencjał Powiatu Jędrzejowskiego w dziedzinie kultury powinien być wzmocniony poprzez:

- budowę szlaku turystycznego „Śladami cystersów”
- budowę szlaku turystycznego „Dawne życie dworskie i wiejskie”.
- utworzenie Muzeum Browarnictwa w Jędrzejowie (przy Browarze „Brok – Strzelec”).
- organizowanie nowych imprez kulturalnych o znaczeniu lokalnym, regionalnym i międzynarodowym (festiwalów muzyki dawnej, folklorystycznych, historycznych widowisk plenerowych itp.).

4.2.5. Założenia wynikające ze Strategii rozwoju turystyki na terenie Powiatu Jędrzejowskiego

Dokument szczegółowo traktuje problemy jakie napotyka rozwój turystyki na terenie powiatu, oraz poddaje dokładnej analizie potencjał subregionu w tej dziedzinie. Wśród celów strategicznych znalazły się:

Cel strategiczny 1:

Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego zakresie rozwoju turystyki w powiecie jędrzejowskim.

Cel operacyjny:

1.1. Dostosowanie struktur organizacyjnych na szczeblu samorządu powiatowego i samorządów gminnych do realizowania nowych zadań związanych z rozwojem turystyki na terenie powiatu.

1.2. Przyjęcie rozwiązań organizacyjnych związanych z całościowym zarządzaniem turystyką w powiecie jędrzejowskim.

Cel strategiczny 2:

Pełna i dostępna informacja turystyczna w powiecie jędrzejowskim.

2.1. Opracowanie (stworzenie) systemu pozyskiwania informacji turystycznej w powiecie jędrzejowskim.

2.2. Opracowanie i udostępnianie informacji turystycznej dla głównych grup turystów (wycieczki szkolne, grupy zorganizowane i turyści indywidualni), właściwymi kanałami dystrybucji.

Cel strategiczny 3:

Kształtowanie wizerunku powiatu jędrzejowskiego nakierowane na wzmocnienie funkcji turystycznych powiatu.

Cele operacyjne:

3.1. Całościowa promocja (system promocji) walorów i oferty turystycznej powiatu jędrzejowskiego.

3.2. Ujednoczenie systemu identyfikacji wizualnej powiatu.

3.3. Współpraca z instytucjami sub- i ponadregionalnymi w zakresie upowszechniania oferty turystycznej i obrazu (wizerunku) turystycznego powiatu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sobków

Dokument nie ujmuje szeroko kwestii ochrony dziedzictwa kulturowego, jednak załączniki do opracowania zwracają uwagę na istniejące stanowiska archeologiczne w poszczególnych miejscowościach gminy, zaś dokument „Inwentaryzacja fotograficzna obiektów zabytkowych na terenie Gminy Sobków” dokumentuje najważniejsze zasoby dziedzictwa kulturowego gminy. Ponadto studium porusza temat ochrony środowiska który niewątpliwie wpływa na rozwój turystyki na terenie gminy.

5.1.2. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sobków

Dokument określa jakie zasoby dziedzictwa kulturowego znajdują się na terenie Gminy oraz jakie formy ochrony należy względem nich stosować.

Ochroną konserwatorską na terenie planu zostały objęte następujące obiekty wpisane w całości lub w części do rejestru zabytków, oraz obiekty wojewódzkiej Ewidencji Zabytków:

Sołectwo Sobków:

a) Zespół Kościoła Parafialnego p. w. Stanisława Bpa,

- kościół, pierwotnie zbór ariański, od ok. 1570 r. rzym.-kat., 1560 r, restaurowany I poł. XVIII, dobud. zakrystii pd. XIX i kruchty zach. XX (?),- dzwonnica, murowana, 1843 r., remontowana ok. 1980 r,

- Cmentarz przykościelny, teren w granicach ogrodzenia;

- Ogrodzenie, murowane, XIX, remontowane 1976 r;

b) Cmentarz Żydowski, XVIII;

c) Zespół Fortalicji wł. prywatny,

- mury obronne z 3 basztami, murowane, ok. 1560-1570 r., cz. zniszczone;

- ruina pałacu Szaniawskich, murowany, ok. 1770 r., (na reliktach dworu z ok 1570 r.), rozbudowany i przebudowany ok. 1800 r.

- zabudowania gospodarcze przy murze ogrodzenia, murowane, 1 poł. XVIII (?), przebud. ok. 1770 r.;

- Ogrodzenie zwierzyńca i ogrodu, murowane, 1 poł. XVIII (?), przebudowane ok. 1770 r; wymagające ochrony zgodnie z warunkami określonymi w decyzjach ustalających ochronę konserwatorską.
 - Cmentarz parafialny, pocz. XIX, teren w granicach ogrodzenia,
 - Dom ul. Długa 5, murowany, XX, ok. 1930 r.,
 - Dom ul. Kielecka 26, murowany, XIX, przebudowany ok. XIX,
 - Dom ul. Kielecka 28, murowany, przebudowany ok. poł. XIX,
 - Dom ul. Kielecka 36, murowany, XX, 1932 r.,
 - Dom ul. Kielecka 39, murowany, XIX, XIX/XX, Sąd Grodzki ul. Długa (6)12, murowany, XX, ob. dom mieszkalny, 1907 r., wymagające zachowania lub przebudowy z zachowaniem charakterystycznych cech historycznej zabudowy, o ile ich stan techniczny umożliwi wykorzystanie istniejącej substancji budowlanej dla funkcji określonej w planie.
- d) Układ Urbanistyczny, XVI-XVIII, obejmujący teren dawnego rynku wraz z pierzejami zabudowy, układem komunikacyjnym wraz z drogami wylotowymi z rynku, przewidywany do zachowania i utrwalenia jego podstawowych cech charakterystycznych poprzez objęcie ochroną konserwatorską.

Sołectwo Chomentów:

a) obiekty wpisane w całości lub w części do rejestru zabytków:

- Zespół Kościoła Parafialnego p. w. Św. Marii Magdaleny,
- Kościół drewniany, przed 1744 r., sygnaturka 1782 r;
- Cmentarz parafialny, XIX, 1 poł. XIX, teren w granicach ogrodzenia,
- Zespół Kościoła Parafialnego p. w. Św. Marii Magdaleny,
- Cmentarz przykościelny, w granicach ogrodzenia,
- Dzwonnica bramna, murowana, XIX, ok. 1860 r.,
- Ogrodzenie z bramką, murowane, XIX, 1872 r.

Sołectwo Korytnica:

1) Zespół Kościoła Parafialnego p. w. Św. Floriana,

- kościół murowany, 1645-1656r., dobud. Kaplicy Nawiedzenia NMP 1675 r; oskarpowanie kościoła
- i wzniesienie kopuły nad kaplicą po 1686r., podwyższenie po 1794 r; wielokrotnie remont;
- dzwonnica, murowana 1837 r. (?),
- Ogrodzenie, murowane, XIX, 1857 r.;
- Cmentarz przykościelny, w granicach ogrodzenia;

wymagające ochrony zgodnie z warunkami określonymi w decyzjach ustalających ochronę konserwatorską.

- Cmentarz parafialny, XIX, 1 ćw. XIX, teren w granicach ogrodzenia,
- Dom Korytnica 28, drewniany, XIX, wł. Ludwik Domagała, 2 poł. XIX,
- Dom Korytnica 137, drewniany, XIX, wł. Stanisław Jędras, k. XIX,
- Kapliczka Św. Floriana, murowana, 2 poł. XIX,

Sołectwo Nowe Kotlice:

1) Zespół Dworu;

- Dwór, mur. XVIII, 1762 gruntownie przebud. i rozbud. 1911 r.;
- Park, XVI, przekształcony poł. XIX i XX w.

Sołectwo Lipa:

- Zespół Dworski;
- Dwór, drewniany XX, wł. prywatna;
- Spichlerz, murowany, XIX, ob. nie użytkowany 1 poł. XIX (?)
- Pozostałości parku, XIX (?),

Sołectwo Mokrsko Dolne:

a) Zespół Kościoła Parafialnego p. w. Wniebowzięcia NMP,

- Kościół, murowany, ok. poł. XIII, rozbudowany etapami: nawa 1676 r. zakrystia XVII, kruchta pn 1821, przedłużenie nawy od zach. 1 poł. XIX, uszkodzony 1945, odbud. I. 50 XX, Rej. nr 200,

b) Zespół Cmentarz Parafialnego, pocz. XIX, teren w granicach ogrodzenia;

c) Zespół Dworu,

- Dwór, murowany, wiek XIX ;
- pozostałości Parku, wiek XVIII, powiększony 2 poł. XIX w;

Sołectwo Mokrsko Górne:

a) Pozostałości Zespołu Zamkowego,

- ruiny zamku, murowany, k. XIV, rozbudowany 1535r., zniszczony XVIII/XIX w;
- fosa, materiał ziem;

Sołectwo Mokrsko Dolne:

a) Zespół Cmentarza parafialnego,

- Kaplica grobowa Chelińskich, murowana, XIX, ob. cmentarna, po 1865r.;

b) Zespół Kościoła parafialnego p. w. Wniebowzięcia NMP;

- Cmentarz przykościelny, teren w granicach ogrodzenia;
- Dzwonnica drewniana, wiek XIX w;
- Ogrodzenie murowane, wiek XIX w;

- Plebania mur. – drewn., wiek 2 ćw. XX w; Ponadto dokument odnosi się do kwestii stanowisk archeologicznych na terenie gminy, ustalając zasady ich ochrony.

5.1.3. Strategia rozwoju gminy Sobków

Dokument sporządzony w 2000 roku odnosi się do wszystkich aspektów rozwoju terenów gminy. Pewne miejsce znalazły tam również zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym, oraz turystyką. W dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego zapisano iż, celem programu jest pełna inwentaryzacja oraz restauracja zabytków, pod nadzorem służb konserwatorskich. Jednym z działań winno być jak zapisano, wyznaczenie stref ochronnych uwzględnionych w planie zagospodarowania przestrzennego.

Odnosnie rozwoju turystyki uznano:

Uwzględniając podstawowe kryteria kwalifikacyjne zidentyfikowanych potencjałów rozwoju gminy można ułożyć je w następującym porządku hierarchicznym:

- 1) rozwój rolnictwa, z uwzględnieniem działów specjalnych;
- 2) rozwój turystyki;
- 3) rezerwy terenów z możliwością przeznaczenia ich dla rozwoju różnych funkcji, w tym budownictwa, przemysłu nieuciążliwego, handlu i usług, zaplecza budownictwa i innych dziedzin działalności;
- 4) gotowość władz samorządowych gminy do samo organizacji na rzecz rozwoju, a także do partnerskiej współpracy z każdym partnerem oraz samorządem województwa świętokrzyskiego.

Rozwój turystyki w myśl zapisów znalazł się na drugim miejscu w hierarchii potencjalnych elementów rozwoju omawianego obszaru.

Pośród celów warunkujących osiągnięcie celów generalnych wyznaczono:

- 1. Restrukturyzacja rolnictwa. Wspomaganie zróżnicowanych form przedsiębiorczości i poprawa kondycji ekonomicznej gospodarki**
- 2. Rozwój turystyki**
- 3. Racjonalne zagospodarowanie obszaru gminy**

Pośród celów operacyjnych w dziedzinie rozwoju turystyki znalazły się:

- podnoszenie walorów turystycznych i udostępnianie ich dla ruchu turystycznego;
- tworzenie szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych;

- utworzenie bazy turystycznej;
- tworzenie regionalnej sieci informacji turystycznej;
- promocja walorów gminy;
- program organizacji turystyki na terenie gminy;
- program udostępnienia walorów przyrodniczych poprzez tworzenie szlaków i ścieżek turystycznych;
- program promocji i informacji turystycznej gminy;
- program rozwoju działalności kulturalnej;
- program rewaloryzacji obiektów oświaty;
- program tworzenia urządzeń sportowych i rekreacyjnych;

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Prehistoria

Okres istnienia ludzkości dzieli się na epoki, następujące kolejno po sobie okresy różniące się typem gospodarki, materiałem do produkcji narzędzi lub kulturą, diametralnie posuwającymi człowieka naprzód cywilizacyjnie. Oczywiście z powodu dość dużych odległości, nowinki na ziemi dzisiejszej Polski docierały z pewnym opóźnieniem. Pierwszym takim okresem był paleolit, który na ziemiach polskich rozpoczął się ok. 400 do 500 tysięcy lat temu. Trwająca do ok. 10 tysięcy lat temu epoka zakończyła się ustąpieniem lodowców i ociepleniem klimatu. Miało to miejsce między 12 a 10 tysięcy lat temu. Następne epoki, mezolit i neolit, współistniały, choć były reprezentowane przez różne kultury i typy gospodarek. Epokę kamienia zamykał eneolit, czas pojawienia się miedzi jako surowca produkcji narzędzi, ok. 5200 lat temu. 2200 lat temu nastąpiła epoka brązu, bardzo zróżnicowana wewnątrz przez najróżniejsze kultury ludzi, nieustannie wymieniające się na terenach polskich i ewoluujące we własnym zakresie. Cały czas w użyciu był kamień, jako surowiec podstawowych narzędzi.

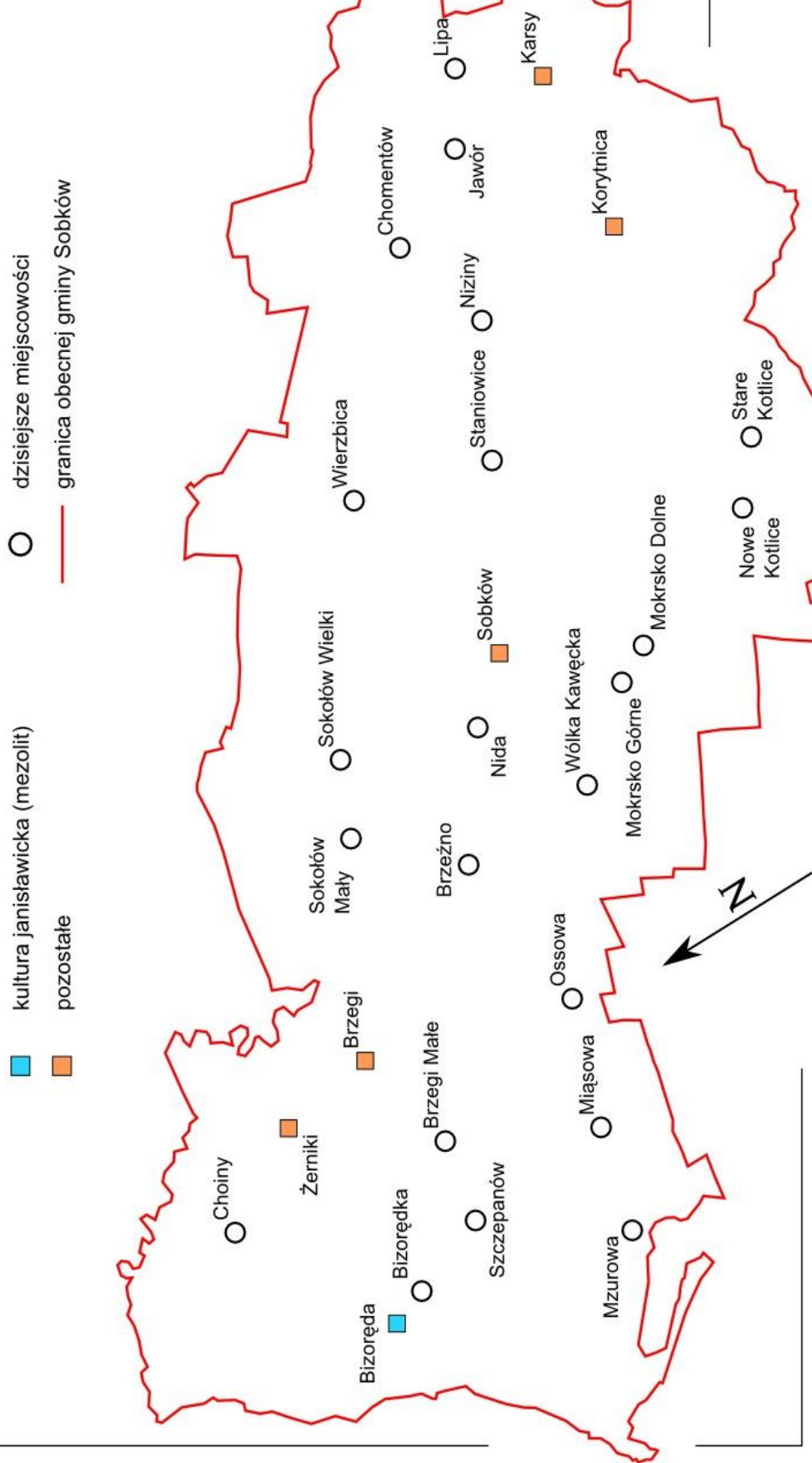
Żelazo pojawiło się w użyciu na ziemiach polskich ok. VIII w. p.n.e. i występowało przy nadal dużej popularności brązu. Pierwszy okres tej epoki, zwany halsztackim trwał do ok. 400 r. p.n.e., drugi, lateński lub przedrzymski do 1 w. n.e., a okres rzymski do końca istnienia Imperium, po którym nastąpiła wędrówka ludów, zakończona przybyciem Słowian i nastaniem wczesnego średniowiecza.

Już w najdawniejszych epokach ziemi nad Nidą były zamieszkiwane. Ludzie epoki kamienia przebywali wzdłuż Nidy od Żernik przez Sobków do Korytnicy i Karsów. Mezolityczna kultura

janisławicka zajmowała Bizorędę. Ponadto Brzegi były miejscem osadnictwa kultur neolitycznych pucharów lejkowatych i ceramiki sznurkowej.

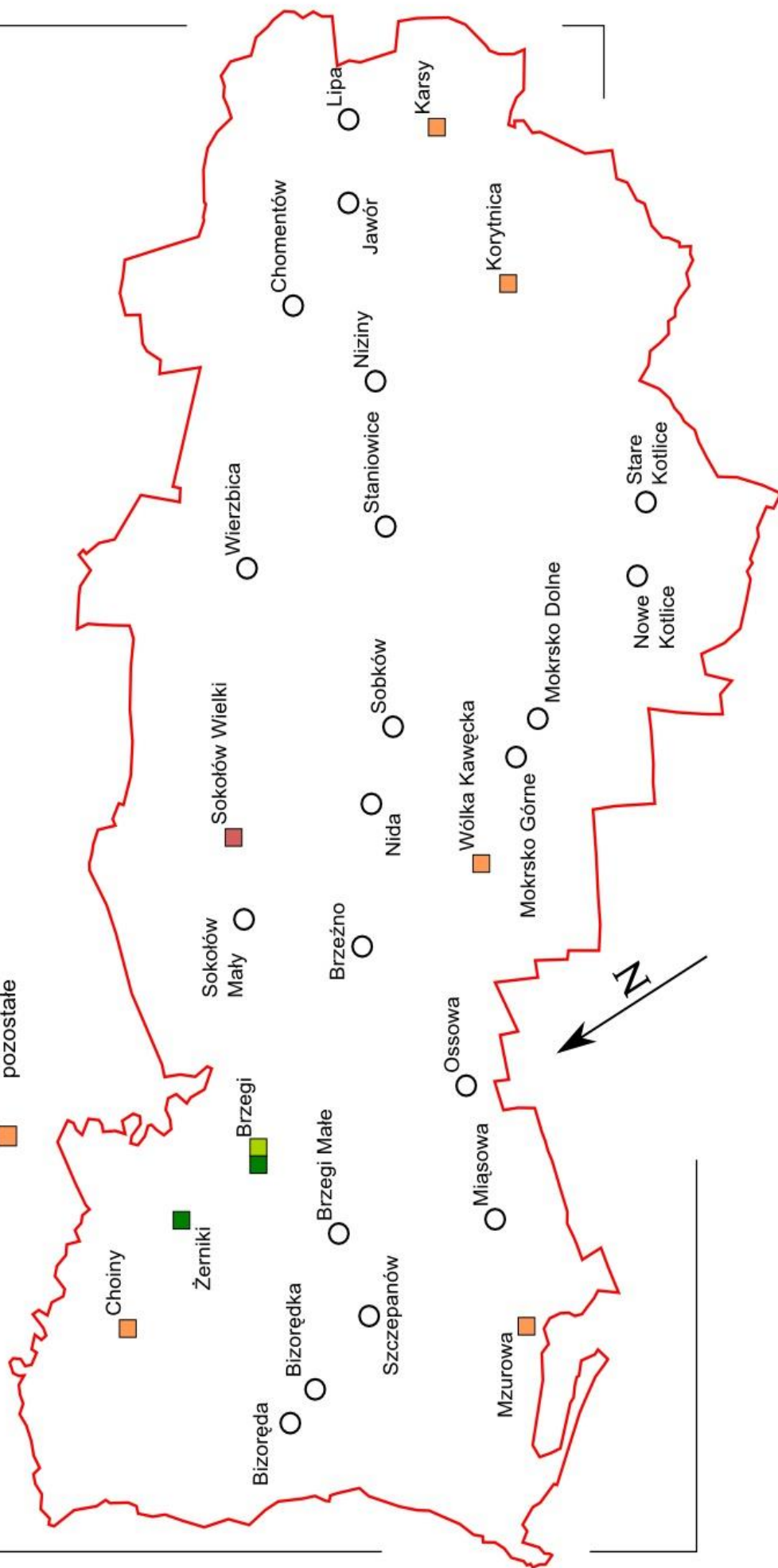
Rozkwit osadnictwa przypadł na epokę brązu, gdy przedstawiciele kultury trzcinieckiej osiedli w Choinach, Żernikach i Brzegach, oraz Sobkowie, Mzurowej i Kotlicach. Ponadto grzebali oni w Kotlicach swoich zmarłych.

Ślady bytności ludzkiej w paleolicie i mezolicie na terenie obecnej gminy Sobków

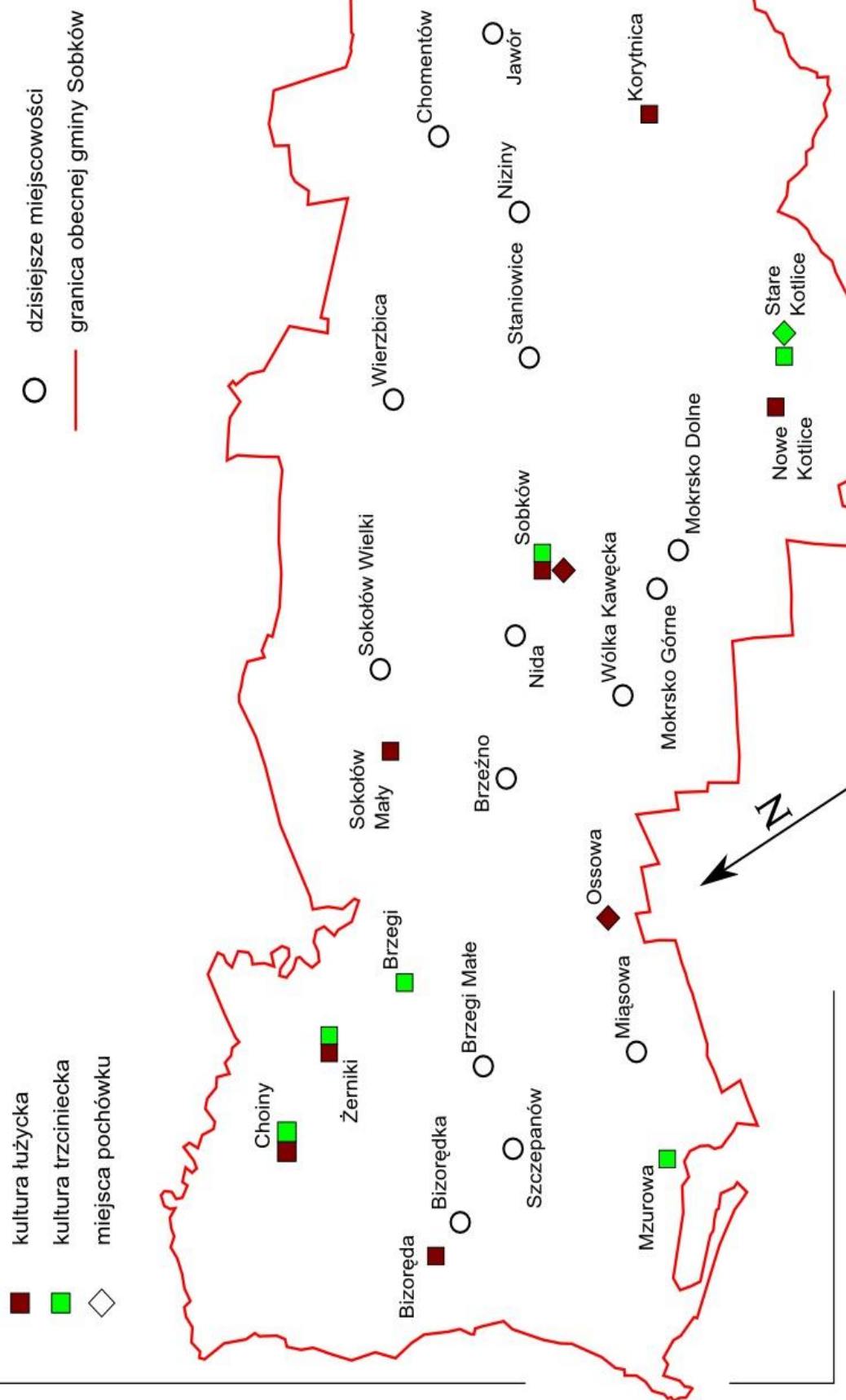

Ślady bytności ludzkiej neolitycznego na terenie obecnej gminy Sobków

- kultura ceramiki grzebykowo-dolckowej
- kultura pucharów lejkowatych
- kultura ceramiki sznurkowej
- pozostałe
- dzisiejsze miejscowości
- granica obecnej gminy Sobków

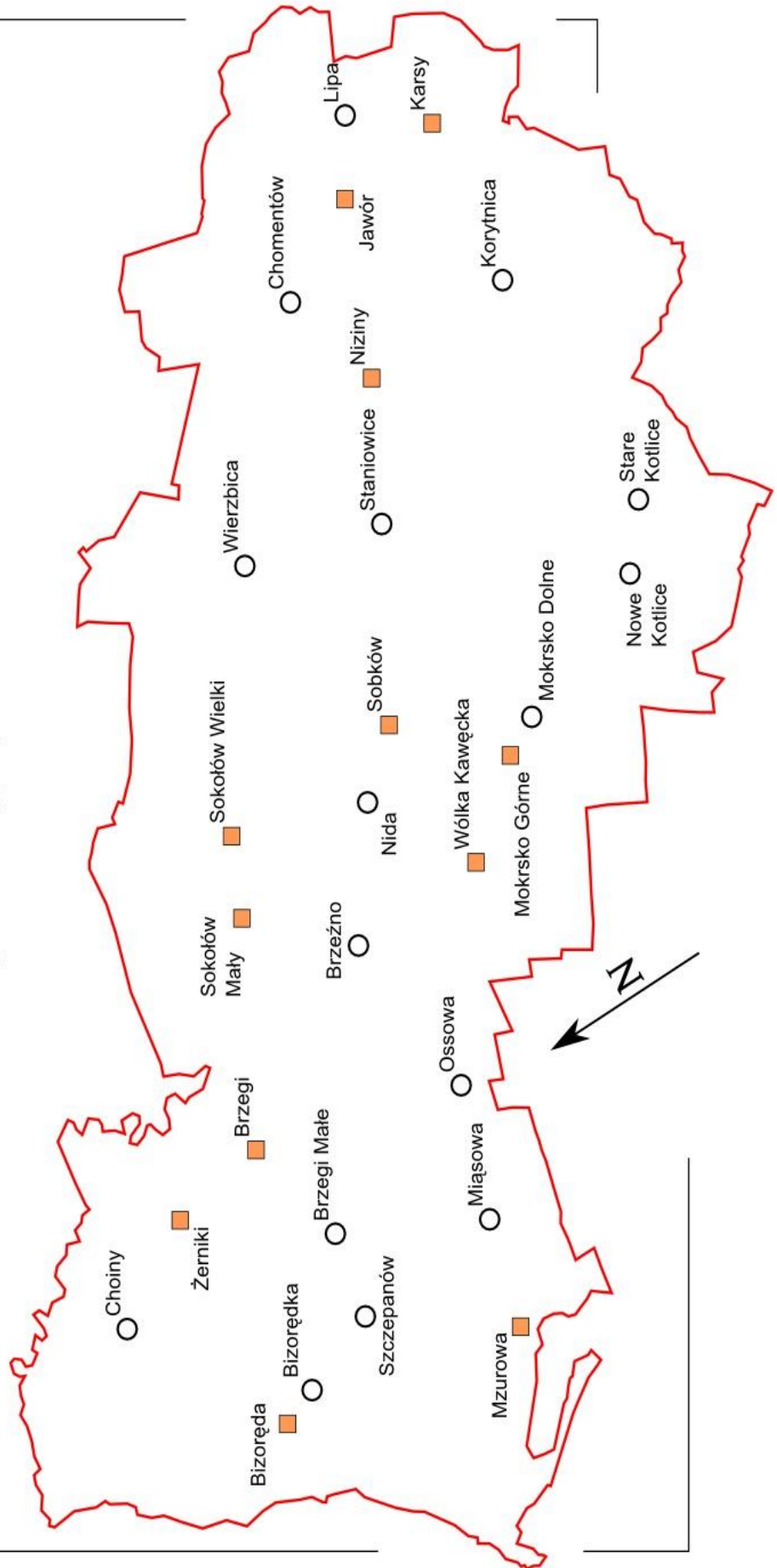

Ślady bytności ludzkiej epoki brązu na terenie obecnej gminy Sobków

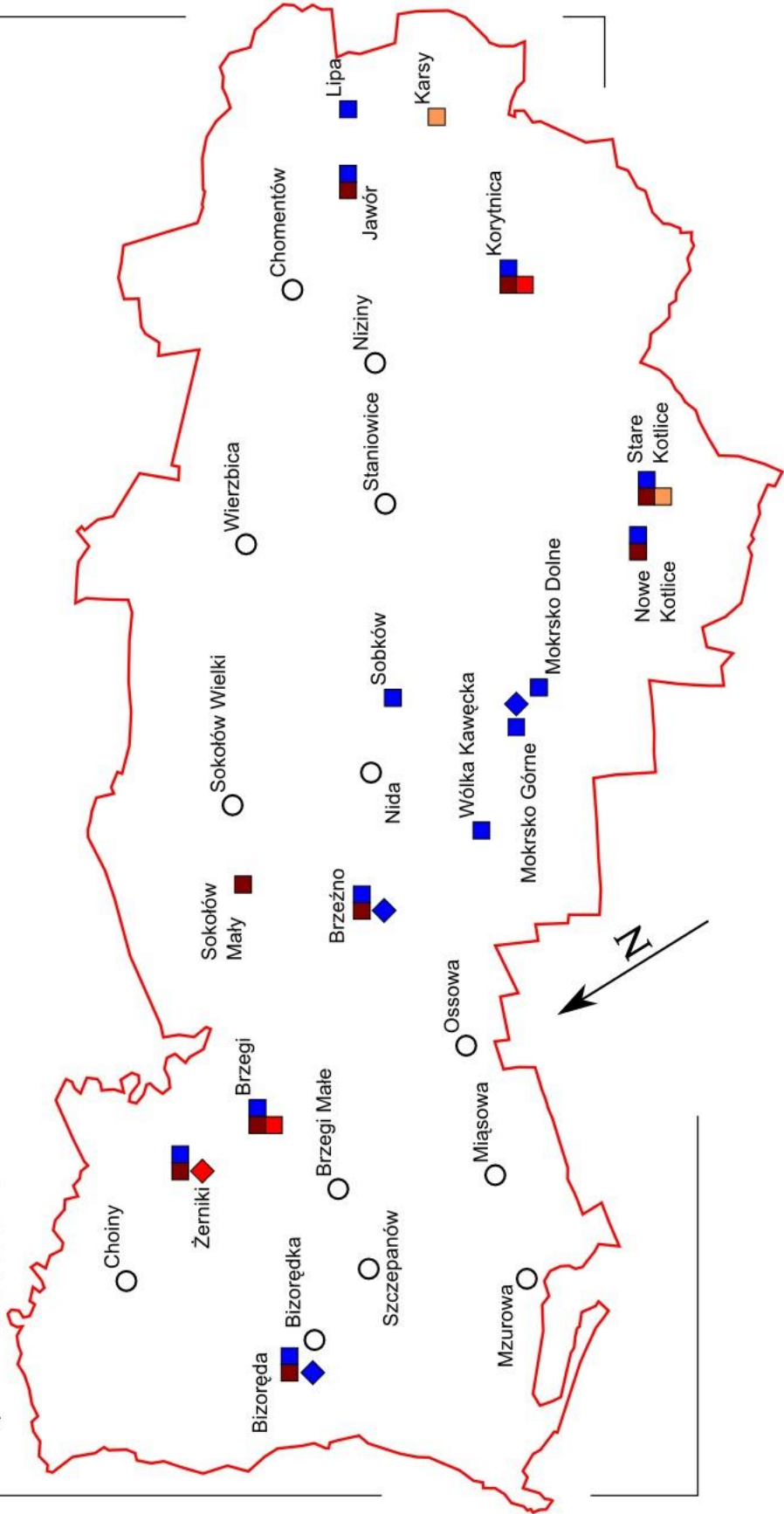
Ślady bytności ludzkiej pozostałe na terenie obecnej gminy Sobków

- dzisiejsze miejscowości
- pozostałe kultury
- granica obecnej gminy Sobków

Ślady bytności ludzkiej epoki żelaza na terenie obecnej gminy Sobków

	kultura łużycka		dzisiejsze miejscowości
	kultura pomorska		pozostałe kultury
	kultura przeworska		granica obecnej gminy Sobków
	miejsca pochówku		

Kultura łużycka była reprezentowana w Bizorędzie, Choinach, Żernikach, Brzegach i Brzeźnie, Sobkowie Korytnicy i Kotlicach. A cmentarze ci ludzie mieli w Sobkowie i Ossowie.

Ten sam ciąg nadnidziański zajmowała kultura przeworska i pomorska epoki żelaza. Ta pierwsza posiadała swoje cmentarze w Bizorędzie, Mokrsku Górnym i Sobkowie, a pomorska w Żernikach.

Wiele miejscowości posiada swoje archeologiczne ślady ciągłości osadniczej, choć nie zawsze są one rozpoznane i przyporządkowane konkretnej kulturze i czasowi.

Średniowiecze

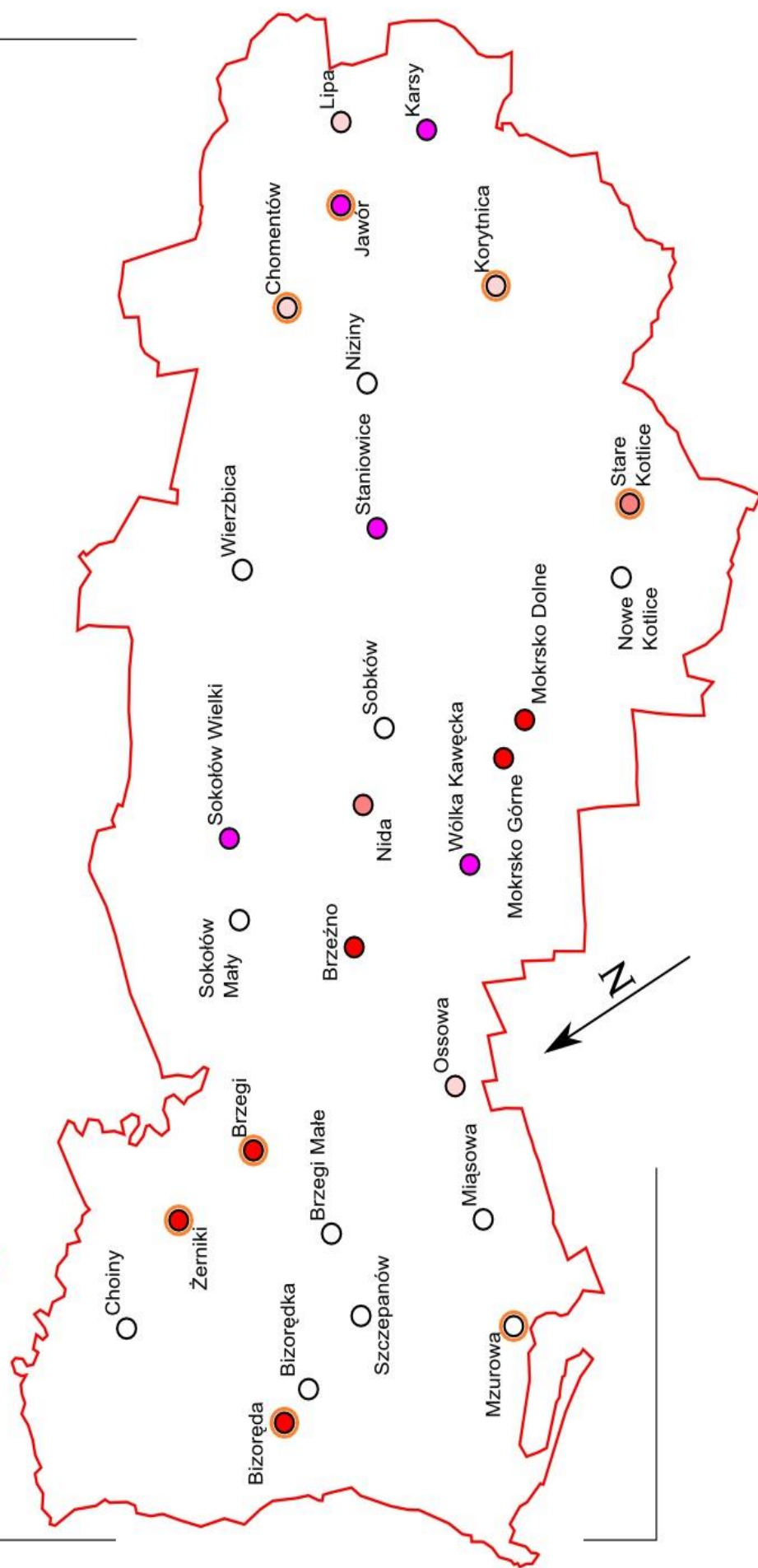
Ok. VI w. na ziemi nadwiślańskiej wkroczyli Słowianie. Z kolei okres historyczny zaczął się na obszarze gminy Sobków jako terenie między ziemiami plemion Wiślan i Sandomierzan. Nie jest znany dokładny zasięg państwa Wiślan, które w latach 80. IX wieku weszło w skład państwa Wielkomorawskiego, więc także nie można powiedzieć na pewno, że interesujące nas tereny na pewno należały do Polski, gdy Bolesław Chrobry z końcem X w. zdobył Kraków na Czechach, spadkobiercach Wielkomorawian. Nie ma pewności jak wyglądał podział ziem w okresie przed podbojem piastowskim, ale tradycyjny podział na opola mógł przetrwać w podziale państwa Piastów na kasztelanie.

Tu interesujące nas tereny praktycznie w całości należały do kasztelanii czechowskiej ziemi wiślickiej. Należał do niej także pas zachodniego brzegu Nidy, włączony w części do kasztelanii krakowskiej wraz z nadaniem niektórych wsi tej okolicy klasztorowi cystersów w Jędrzejowie. Wzdłuż Nidy i Bobrzy graniczyła ona z kasztelanią małogoską. Ta, przejściowo część ziemi łużyckiej ostatecznie weszła w skład ziemi i księstwa sandomierskiego.

Najstarszymi poświadczonymi miejscowościami były wspomniane za 1166 rok Bizoręda oraz Brzegi i Brzeźno w 1176 r. Kolejnymi Korytnica oraz Żerniki, na co pośrednio wskazuje nazwa, Żerniki jako określająca budowniczych namiotów, czym trudniła się ludność okoliczna za Bolesława Chrobrego na pobliskich zjazdach rycerskich. Faktycznie jednak na gruntach wielu miejscowości istniała ciągłość osadnicza, choć nie zawsze jedna społeczność zajmowała teren poprzedniej.

Osadnictwo średniowieczne na terenie obecnej gminy Sobków

- przed XII w.
- XIII w.
- XIV w.
- XV w.
- archeologiczne ślady osadnictwa wczesnośredniowiecznego
- obecne miejscowości
- granica obecnej gminy Sobków

Nida jako większa rzeka stanowiła teren wzmożonego osadnictwa. Poza tym bardziej niedostępne tereny w głębi lądu także były zajmowane. Powstawały wsie skierowane na konkretne zajęcia, jak np. Sokolniki, czasem nazywane odmiennie jak Chomentów i Kotlice, od Choma, lub odmiejscowo, jak Brzegi albo jak Brzeźno od brzóz. Kolejnym etapem była kolonizacja rycerska i nadania istniejących wsi rycerzom. W tym czasie król lub książę nie trzymali już całej drużyny rycerskiej przy sobie, a raczej osadzali rycerzy na swoich ziemiach, gdzie ci fundowali nowe wsie i osady, kolonizując nowe tereny. W tym czasie do najstarszych dołącza większość miejscowości dzisiejszej gminy.

Okolicy i przeprawy strzegł gród w Brzegach i grodzisko w Korytnicy. Później dołączyły do nich inne warownie, zamki w Chęcinach (koniec XIII w.), Pińczowie z XIII w. Poza tym grodzisko w Mokrsku Dolnym z początku XIV w. Razem z grodami w Wiślicy, Czechowie, Małogoszczy i Nowym Mieście Korczynie stanowiły one system obronny doliny Nidy i książęce oraz królewskie zaplecze administracyjne.

Dzieło kolonizacyjne przerwał najazd tatarski w 1241 r., i kolejny w latach 1259-1260. Zwłaszcza drugi, obliczony na grabież i którego jeden z dwu kierunków uderzeń biegł od Łysej Góry przez Chęciny na Jędrzejów i Kraków musiał spowodować duże straty ludzkie i materialne, po których obszar nad Nidą pozostawał przez jakiś czas wyludniony. W tym czasie wzmożyły się nadania rycerskie. Niektóre z rodów posiadały swoje gniazda i duże klucze na terenie dzisiejszej gminy lub w jej okolicy, jak Grycifi, fundatorzy klasztoru cysterskiego w Jędrzejowie posiadali, Brzegi, Brzeźno, Bizerodę i Ossowę, a Jelitczycy posiadali Korytnicę i gniazdo rodzinne w Mokrsku.

Samo Mokrsko jest jedną z najstarszych wsi, wzmiankowaną w XIII w., ale posiadającą grodzisko mogące być o wiek starsze. Miało ono postać drewnianej wieży na kopcu, tzw. słupa, którego budowniczym był najprawdopodobniej ojciec Piotra i Tomisława, braci z których pierwszy był kasztelanem sandomierskim. Jego syn, Florian, biskup krakowski i dziedzic Mokrska Dolnego wznosił świątynię z kamienia p.w. Wniebowstąpienia NMP ok. 1370 r. Ale wcześniejszy kościół był wymieniany w 1244 r. Ród wspinający się w hierarchii na dworze Kazimierza Wielkiego potrzebował nowej siedziby, którą w Mokrsku Górnym zaczął budować ww biskup Florian, jednak nie ukończywszy jej do swojej śmierci. Brat Floriana, Klemens miał m.in. syna Piotra, zwanego Toporzyskiem, protoplastę lokalnego rodu Sycygniowskich, którzy odziedziczą Mokrsko Górne. Kolejne losy dziedzicznego Mokrska są dość skomplikowane. dzielone włości, nie tylko Mokrsko pozostały w rodzinie, ale rozdrobnione często były obiektem, spraw sądowych.

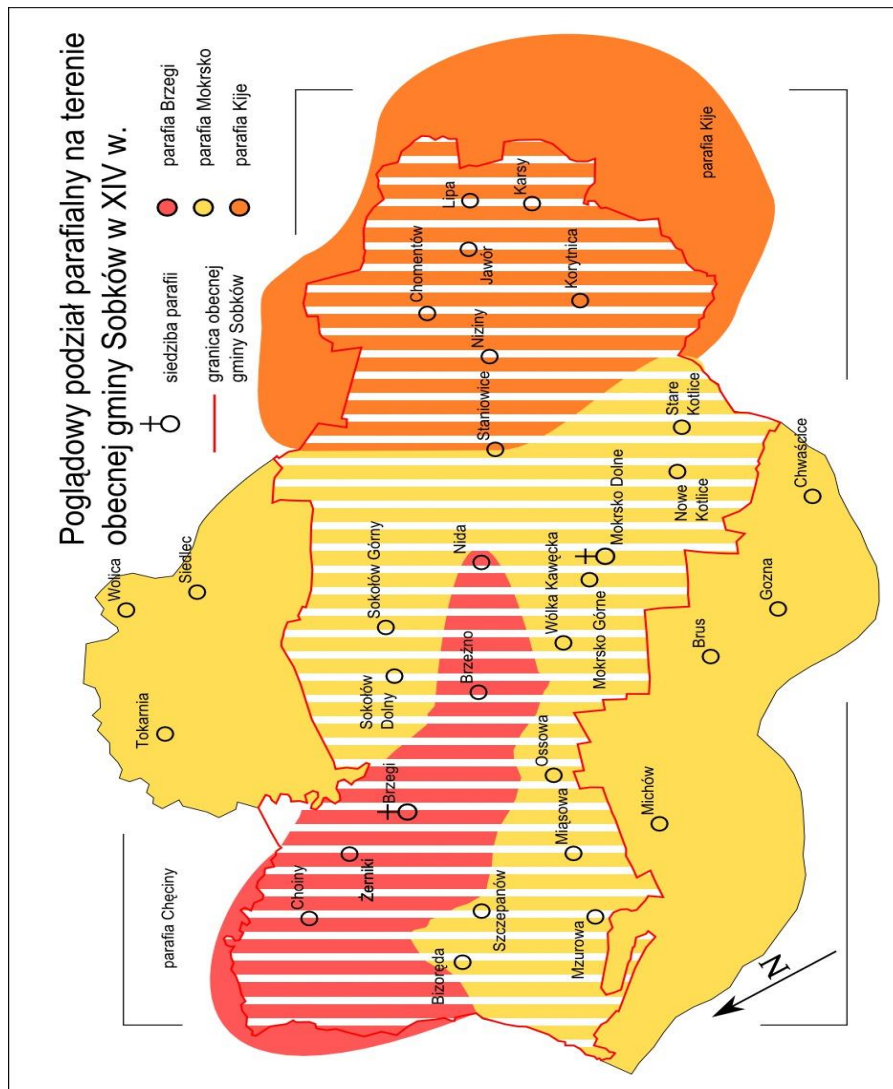
Brzegi i Brzeźno już z początkiem XIV w. wraz z Żernikami stały się własnością książęcą, będąc półwyspem otoczonym posiadłościami szlacheckimi od każdej strony, z wyjątkiem północy, gdzie stykały się z rdzeniem książęcego klucza chęcińskiego, Chęcunami. W 1. połowie

XV w. Brzeźno i Żerniki były własnością lub dzierżawą Rejów herbu Oksa. Toczyła się o nie sprawa sądowa synów Mikołaja Reja z Nagłowic, którzy dociekali swoich praw do rodzinnych Żernik i Brzeźna po śmierci ojca. W 2. połowie XV w. musiał być on zastawem, gdyż jako właściciele przez ok. 20 lat wymieniano Łabędziów, którzy powrócili na chwilę w XVI w. Chomentów w połowie XIV w. należał do Jakuba, Mikołaja i Wszegnieja, którzy ufundowali kościół p.w. św. Krzyża, św. Mateusza Ewangelisty i św. Marii Magdaleny, konsekrowany w 1331 r. W 2. połowie wieku wieś należała do protoplastów rodu Niemierzy herbu Oksa, Stanisława i Jakusza. Kolejnymi właścicielami byli Jan Rokosza herbu Półkoza oraz Jan Kapusta i Jan Sleymek. Rokosza wraz z Piotrem Balickim i Janem Gutowskim.

Korytnica po raz pierwszy była wzmiankowana w 1224 r. Było to gniazdo rodowe Jelitczyków, z których wywodziło się wielu starostów w Rzeczypospolitej. Przed 1399 r. istniała tu kaplica, a w 1413 r. ówczesny dziedzic, Florian kasztelan wiślicki ufundował kościół p.w. św. Jana Chrzciciela. Parafia powstała tu do 1438 r. Kotlice powstały przed połową XIV w. i należały najprawdopodobniej do Jelitczyków, których przedstawiciele na przełomie XIV i XV w. posiadali przydomek Burnos. Lipa była własnością Zawiszy herbu Ołobok i Rafała Gołuchowskiego herbu Leliwa.

Nida została poświęcona w 1224 r. i może być dużo starszą niż ta data, będąc zarówno przy Nidzie która nadawała kierunek kolonizacji tych terenów, jak i starej drodze, prowadzącej z Chęcina do Wiślicy wzdłuż rzeki. Wieś w połowie XV w. należała do Mokrskich, Mikołaja i Jana Bejzata.

W późnym Średniowieczu większość obszaru dzisiejszej gminy należała do parafii Mokrsko. Choć kościół w Mokrsku Dolnym był wspominany już w 1244 r. parafia pojawia się w dokumentach dopiero w 1325 r. Można przypuszczać, że posiadała ona wtedy zasięg podobny do tego z XV w., to jest oba Mokrska, Bizorędę, Kotlice, Brus, Chwaścicę, Goznę, Mnichów, Miąsowę, Mzurową, Siedlce, Tokarnię, Wolice i połowę Staniowic. Parafia Kije obejmowała tereny na wschód, czyli drugą połowę Staniowic, Chomentów, Korytnicę, Karsy. Parafia Brzegi, eregowana w 1338 r. z wcześniejszym kościołem p.w. św. Mikołaja obejmowała Brzegi, Brzeźno, Żerniki i Nidę. Poza tym w Nidzie istniał kościół p.w. św. Stanisława z 1479 r. Od połowy XV w. istniał kościół p.w. św. Mateusza i św. Marii Magdaleny w Chomentowie i p.w. św. Jana Chrzciciela w Korytnicy.

Obiekty na terenie gminy znane w Średniowieczu				
Chomentów			karczma	
Karsy			karczma	
Korytnica	młyn			przeprawa na Nidzie
Lipa		2 dwory	2 karczmy	
Mokrsko Górný		wieża, zamek		
Nida		dwór	karczma	przeprawa na Nidzie

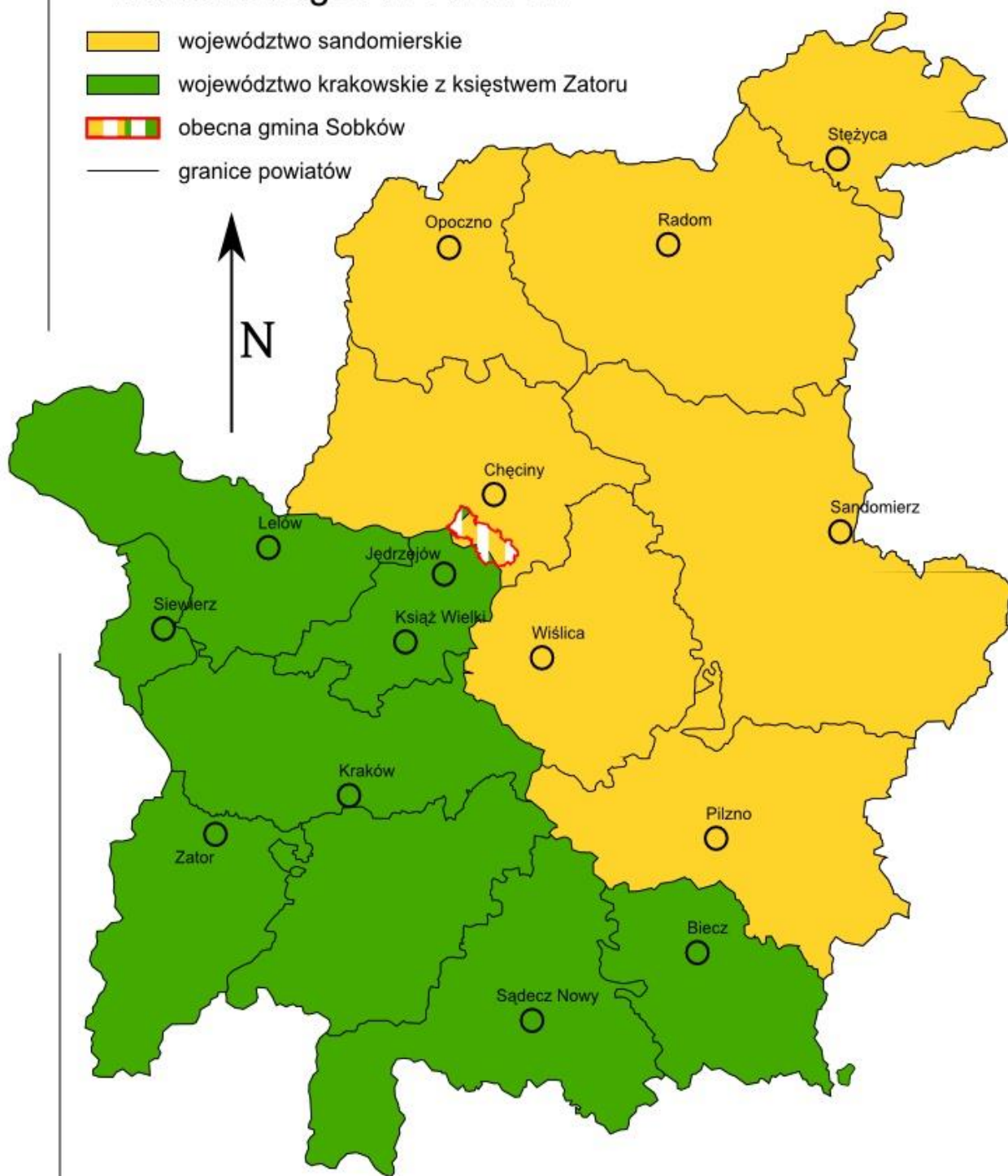
Okres nowożytny

Nida była wielokrotnie dzielona, od nowych właścicieli przyjmując drugą część nazwy, jak Nida Frykaczka i Nida Ryterska. Właśnie ta część, będąca w XVI w. własnością Anny z Lizęgów herbu Półkozic stała się własnością, poprzez ślub, Stanisława Sobka z Sulejowa herbu Brochwicz, kasztelana bieckiego, starostę małopolskiego i podskarbiego wielkiego koronnego. Przywilej lokacyjny wydał król Zygmunt August w 1563 r. jednocześnie zwalniając miasto z cel wewnętrznych i nadając przywileje targowe. Właściciel postawił murowany zamek, fortalicję. Miastu nadano herb jego dziedziców, srebrnego jelenia na czerwonym tle, w opozycji do najczęściej spotykanej formy, czerwonego jelenia.

Królowie rozporządzali kluczem brzeskim oddając go w dzierżawę Sycygniowski, Branickim herbu Gryf, czyli rodzinom z bezpośredniego sąsiedztwa, a później Tarłom i Kluczewskim herbu Jasieńczyk.

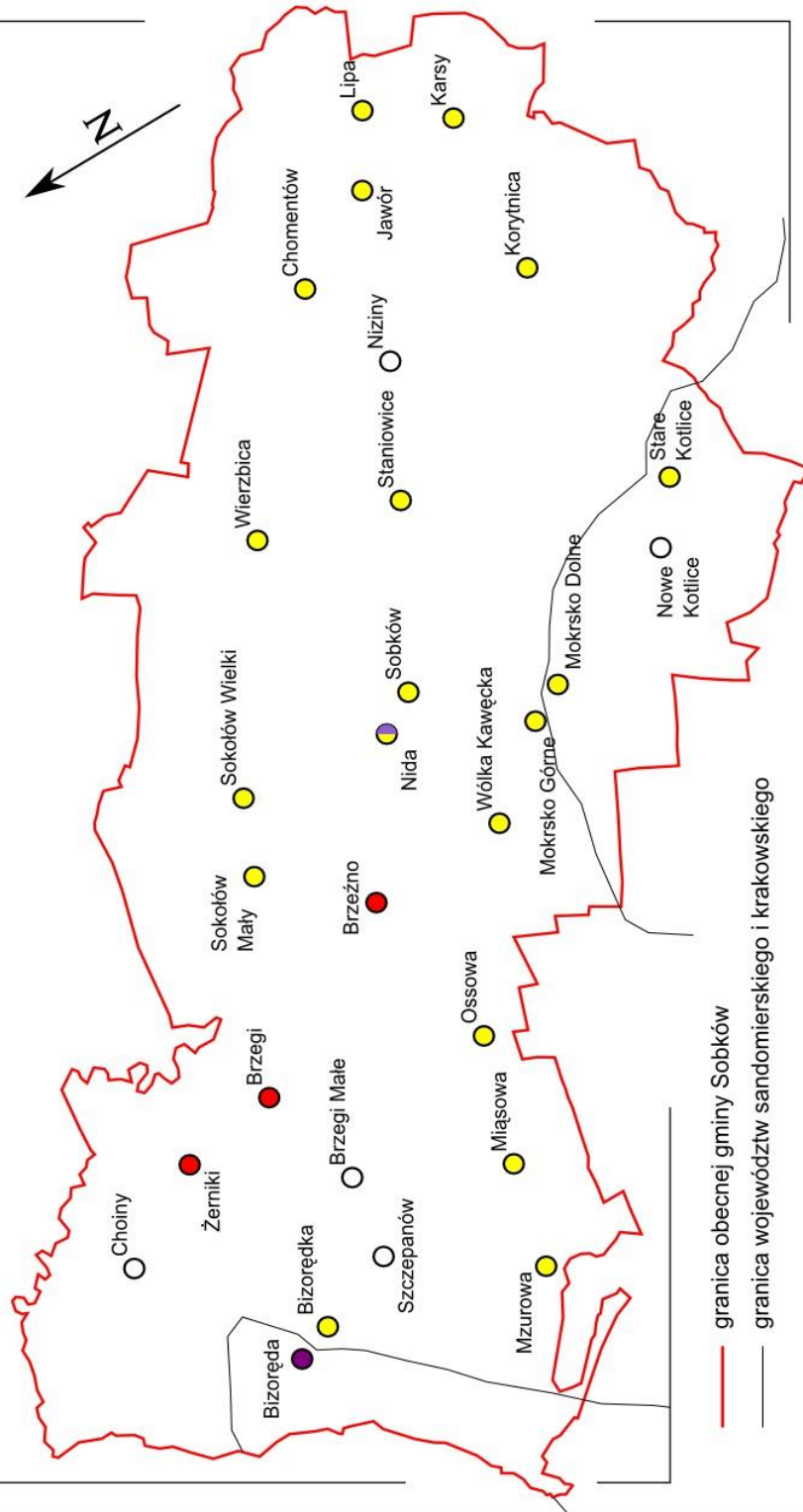
Teren obecnej gminy Sobków na tle powiatu chęcińskiego województwa sandomierskiego i powiatu książowskiego województwa krakowskiego XV-XVIII w.

- województwo sandomierskie
- województwo krakowskie z księstwem Zatoru
- obecna gmina Sobków
- granice powiatów

Własność ziemska na terenie obecnej gminy Sobków w XVI w.

- własność królewska
- własność szlachecka
- własność kościelna: klasztoru cystersów w Jędrzejowie
- własność kościelna: biskupów krakowskich

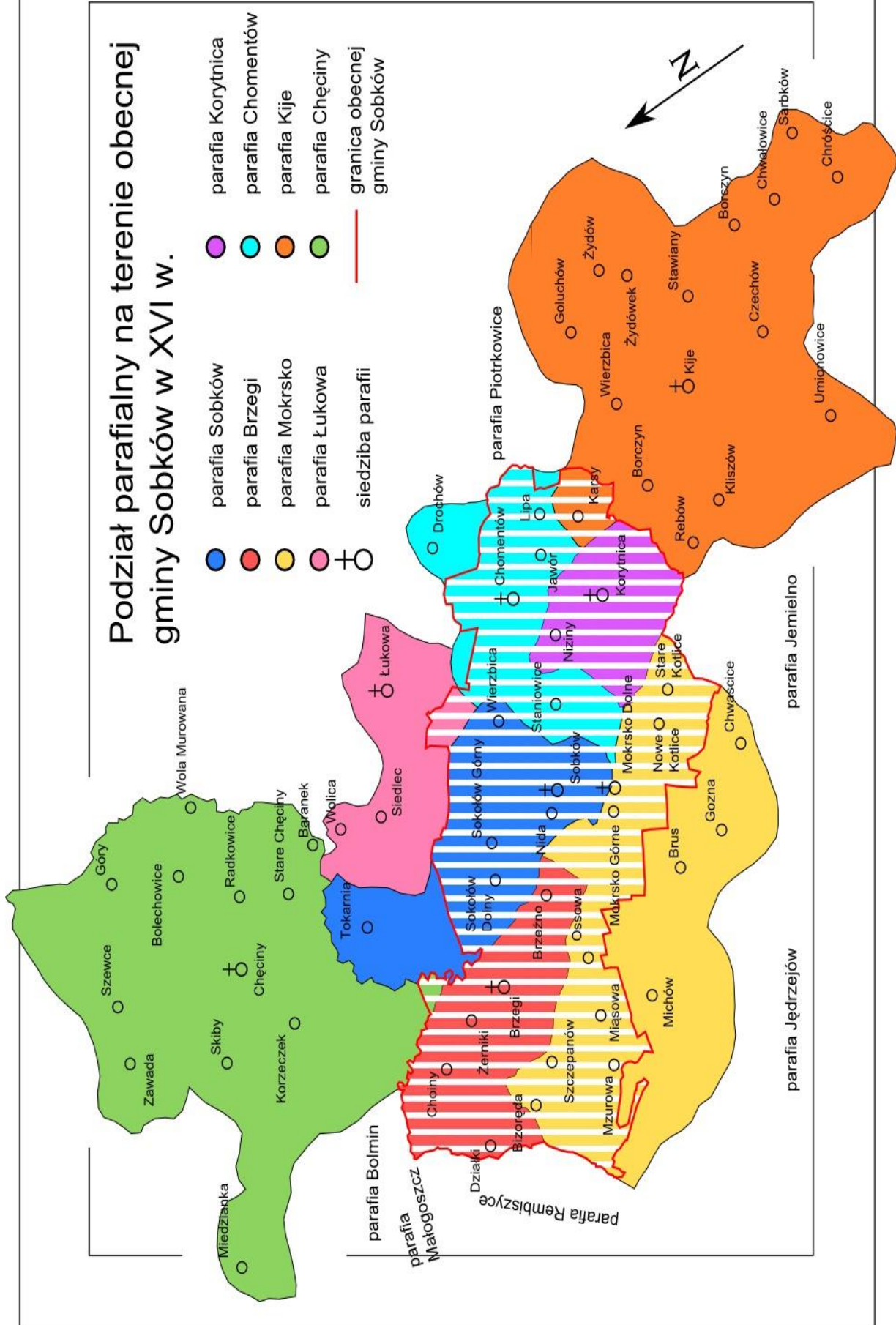
W 2. połowie XVI w. dziedzicami chomentowskimi byli Łukowscy, także właściciele Jawora, Karsów i Lipy. Potem Oraczewscy, którzy mieli zasługi w odnowie drewnianej świątyni. W połowie wieku zastąpili ich już Szaniawscy, wielokrotni starostowie małogoscy. Za to z końcem wieku XVIII dzierżawę Jawora, Lipy i Karsów posiadał Nalepiński. Te trzy miejscowości były przez cały okres staropolski kluczem, rzadko rozdzielanym, Karsy w 2. połowie XVI w. posiadały dwór zbudowany przez Stanisława Zawiszę. Korytnica w XVI w. należała do Balickich, a następnie została sprzedana Wilczyńskim. Krzysztof Wilczyński, posiadający wtedy Karsy i Jawór wybudował nowy, murowany kościół. W XVIII klucz korytnicki przejęli Szaniawscy, którzy musieli zająć się naprawami po ponownym najeździe. W nowym wieku gospodarzyli Wodzińscy, a po nich nowi właściciele i dzierżawcy, także zgromadzeni w spółce. W XVI w. Kotlice przeszły w ręce Morawców herbu Okończyk, Wrzesińskich, a następnie Sycygniowskich, których zmienili w XVII w. Pieglówscy herbu Nałęcz. Majątek wraz z Mokrskiem i miejscowościami na południe od dzisiejszej gminy przejęła córka Antoniego Sebastiana Nieczuja Dembickiego, wnuka pierwszych Pieglówskich. Z nią dobra przeszły w ręce Adama Siemońskiego.

Do wsi Brzeźno i Żerniki Rejowie dodali Lipę w połowie XVI w., potem odsprzedaną Dembińskiemu, staroście Chęcińskiemu. Oba Mokrska w XV i XVI w. były w rękach nowych właścicieli, lokalnych średnich i mniejszych rodów, Dolne w XVII w. Książskich herbu Topór i Gołuchowskicego herbu Leliwa, poprzez małżeństwo. W kolejnych latach gospodarzyli tu ludzie władzy, generał adiutant królewski Dembiński i Jerzy Ożarowski, szambelan królewski i podstoli krakowski. Mokrsko Górne z zamkiem, oraz Wolę Kawęczką, Wolicę i Tokarnię jeszcze w 1531 r. kupiła królowa Bona, jako kolejne części uposażenia wdowiego, którym miało być starostwo chęcińskie.

Dobra sobkowskie przeszły w końcu XVI stulecia w ręce Drohojowskich, rodziny żony Stanisława Sobka. Na klucz składały się Sobków, Sokołów Podleśny i Podgórny, Staniowice, Wierzbica i Tokarnia. Dostał się on Krzysztofowi Tomaszowi Drohojowskiemu.

W okresie nowożytnym nowe parafie powstały w Chomentowie, gdzie kościół stanął w XV i w Sobkowie. Choć świątynia istniała tu już w 1497 r., to Sobek wystawił nową, murowaną, ale jako zbór kalwiński. Po jego śmierci

Podział parafialny na terenie obecnej gminy Sobków w XVI w.

ok.1569 r. syn Stanisława, także Stanisław oddał świątynię katolikom. Gmina kalwińska jednak wciąż trwała w okolicy, a wzmianki o jej kaznodziejach pochodzą jeszcze z początku XVII w. W 2. połowie XVI w. Łukowscy z Chomentowa zajmują lokalny kościół na zbór kalwiński, który trwał w tej roli do 1610 r. Korytnicki kościół także przejęli innowiercy, w 1573 r., ale wrócił on w ręce katolików przed końcem wieku. Natomiast osiadła od połowy XVII wieku ludność żydowska Sobkowa wzniosła bożnicę po 1788 r.

XVII stulecie to wiek wielkich wojen i najazdów, jakie ponownie nawiedziły kraj. Okolice stała się polem działania Rokoszu Zebrzydowskiego w 1606 r., którego członkowie splądrowali włości królewskie w Chęcinach i okolicy. W połowie XVII w. tereny dzisiejszej gminy zostały splądrowane przez maszerujących z północy Szwedów, co zostało powtórzone w 1702 r. W 1662 r. miasteczko liczyło więcej mieszkańców niż ówczesne Kielce, 260. Zmieniła to zaraza w 1673 r, 150 osób zostało. Także XVIII w. przyniósł działania, znów szwedzkie jak i rosyjskie w 1794 r. w trakcie Insurekcji Kościuszkowskiej.

W 1668 r. dobra sobkowskie stały się własnością Jana Wielopolskiego, który poza wieloma funkcjami państwowymi był także starostą chęcińskim. Trzy razy żonaty, m.in. z siostrą żony króla Jana Sobieskiego, miał gościć monarchę w fortalicji sobkowskiej. W 1683 r. Sobków przejmują Sarbniewscy, a w 1725 r. Szaniawscy, w osobie biskupa krakowskiego, a później jego bratanka.

Obiekty na terenie gminy znane w okresie staropolskim				
Brzeźno	młyn wodny z tartakiem	dwór	karczma	
Karsy		dwór	karczma	
Korytnica	3 młyny	2 dwory	5 karczmy	most na Nidzie
Kotlice	młyn	dwór		
Miąsowa			karczma	
Mokrsko Dolne	młyn	dwór	2 karczmy, browar	
Mokrsko Górne	młyn	zamek		
Nida			karczma	most na Nidzie
Sokołów Górny				most na Nidzie

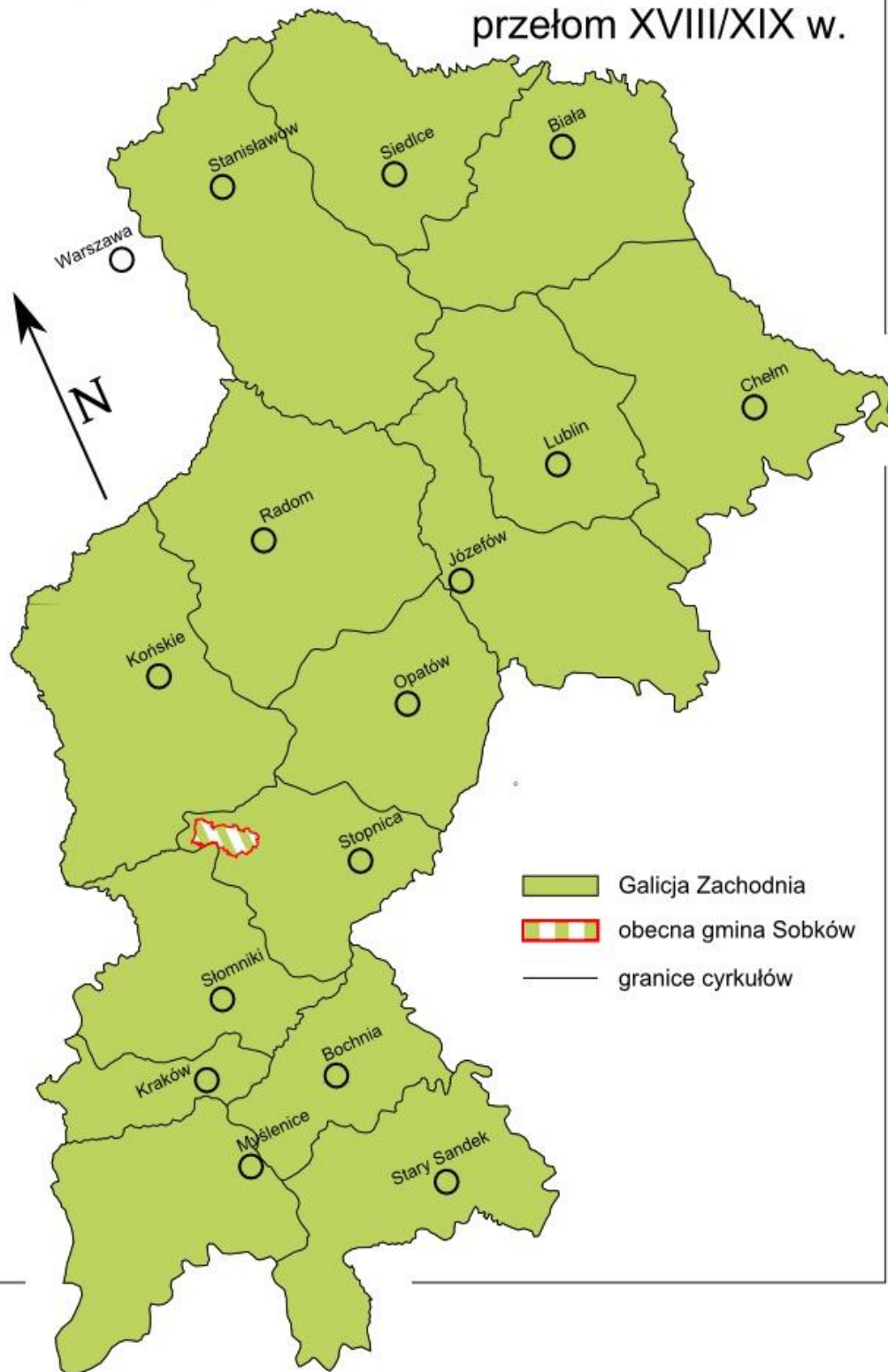
XIX – XX wiek

Sobków w 1826 r. przeszedł drogą sprzedaży z rąk Szaniawskich do następujących po sobie właścicieli. Poza folwarkami w Sobkowie i Nidzie, w skład klucza wchodziły Wierzbica i oba Sokołowy. Jednym z ostatnich właścicieli, którzy zmieniali się często, od 1907 r. był Rejman, od którego Wierzbice wykupili Łuczewscy. Jawór został oddzielony od Korytnicy i Lipy dopiero w 1881 roku i jako samodzielna wieś sprzedany Feliksowi Chmielewskiemu, a z końcem wieku i kilku właścicieli później znalazł się w rękach panów na Korytnicy. W XIX wieku Kotlice weszły jako część dóbr Siemońskiego, ale sprzedanych Wężykom do klucza Mokrskiego. Ten klucz właściciele sprzedali Franciszkowi Chelińskiemu w połowie wieku, a znalazł się on ostatecznie u Kruszewskich-Majewskich, którzy zostali go pozbawieni w 1945 r.

Po trzecim rozbiorze obszar dzisiejszej gminy Sobków znalazł się pod zarządem austriackim w tzw. Nowej Galicji. Z początku Austriacy utrzymali stary podział administracyjny, by z czasem dokonać podziału na cyrkuły (kreise) z nas interesującym terenem w cyrkule stopnickim. Po 1809 r. i wojnie polsko-austriackiej Nowa Galicja została włączona do Księstwa Warszawskiego. Austriackie cyrkuły zostały zniesione, powołano departamenty na wzór francuski, z nas interesującym departamentem krakowskim, które dzieliły się na powiaty. Po przegranej Napoleona i oddaniu Księstwa Cesarstwu Rosyjskiemu, jako Królestwo Polskie, departamenty zostały zamienione na województwa, z interesującymi nas województwem krakowskim z siedzibą w Kielcach, któremu podlegały powiaty kielecki i stopnicki, między które był podzielony interesujący nas obszar. Ten podział przetrwał do 1845 r. W 1837 r. województwa zostały zmienione na gubernie, a w 1845 r. gubernie między Wisłą i Pilicą, radomska i kielecka zostały połączone w jedną gubernię radomską, która z kolei została w 1866 r. podzielona na radomską i kielecką, w której znalazł się powiat jędrzejowski. W 1837 r. postanowiono znieść także gminy o wielkości jednej wsi, tworząc gminy z ośrodkami w Sobkowie, Brzegach i Rakowie.

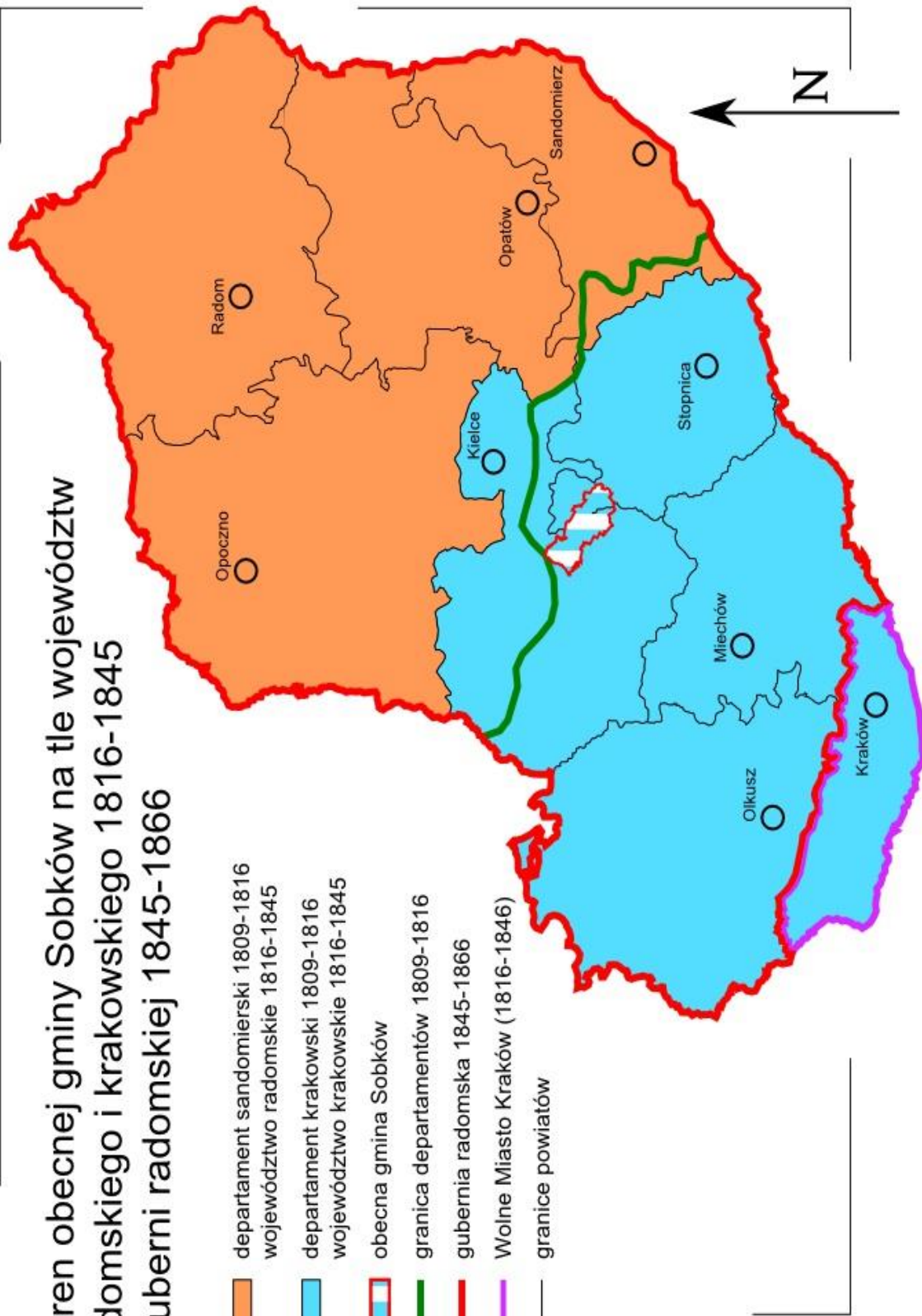
Zrywy niepodległościowe przyciągały Polaków, co nie omijało Sobkowa, który leżał akurat na obrzeżach terenów wzmożonych walk.

Teren obecnej gminy Sobków na tle obwodu opoczyńskiego Galicji Zachodniej (Nowej),
przełom XVIII/XIX w.

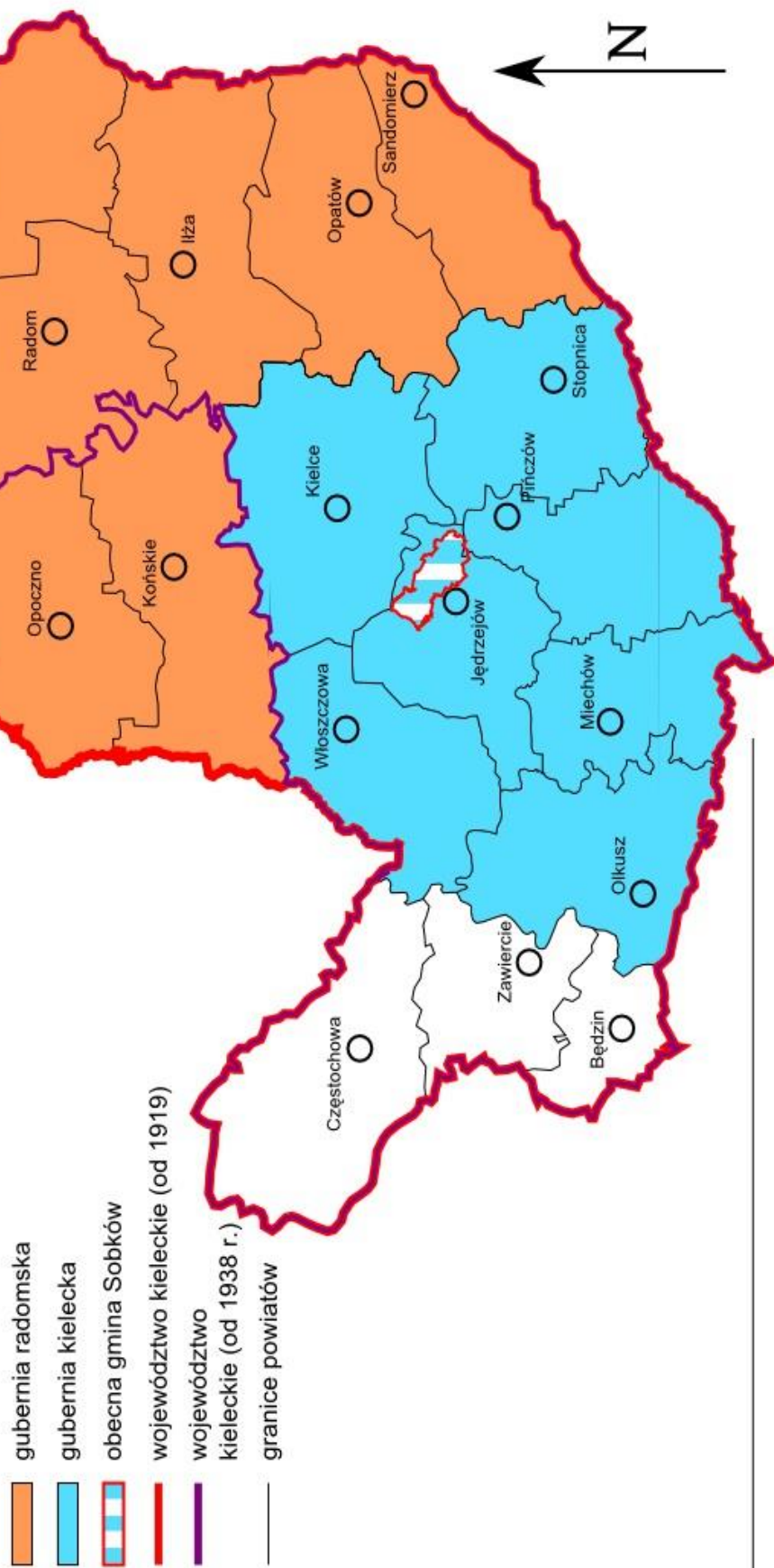

Teren obecnej gminy Sobków na tle województw radomskiego i krakowskiego 1816-1845 i guberni radomskiej 1845-1866

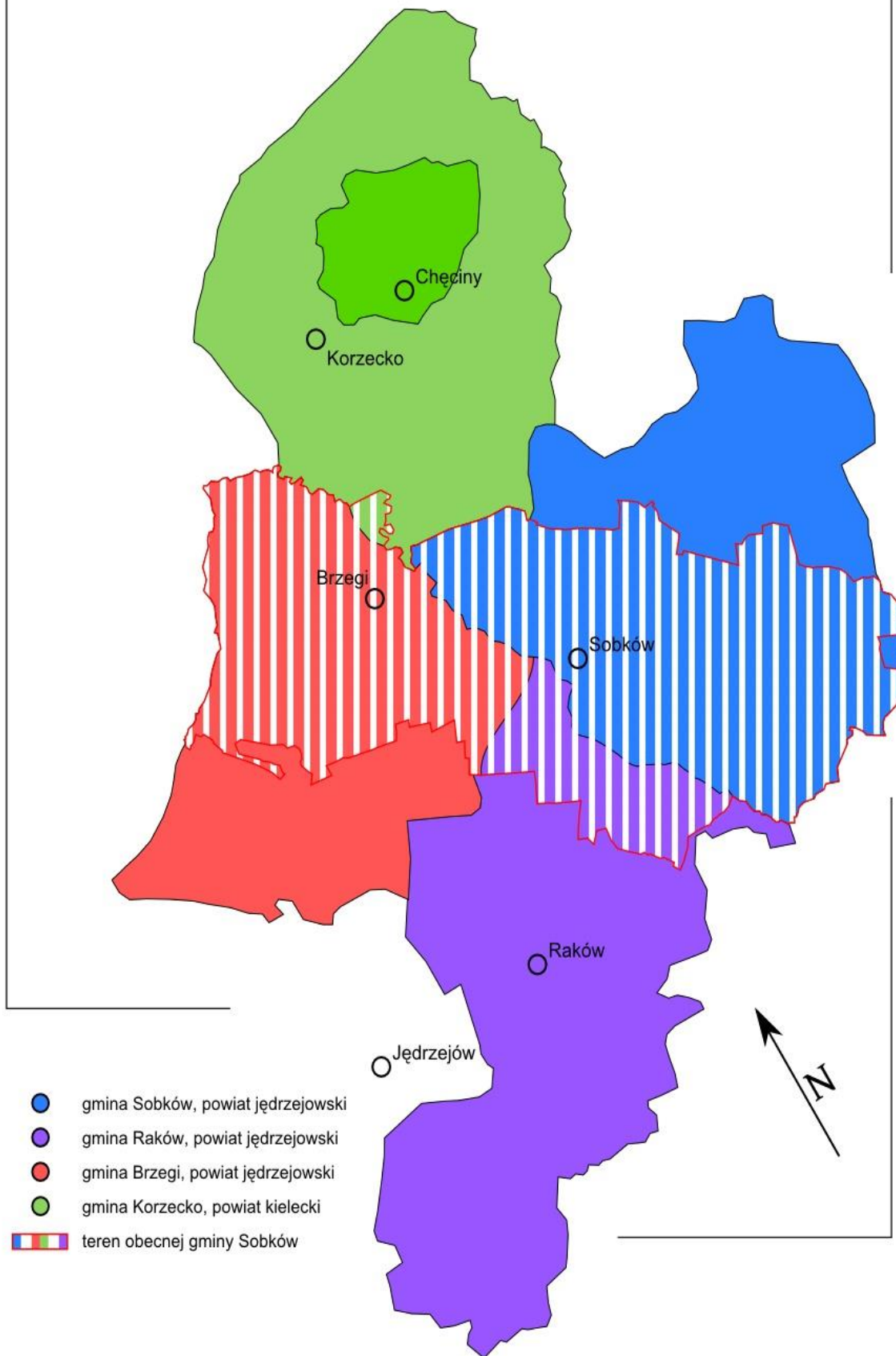
- departament sandomierski 1809-1816
- województwo radomskie 1816-1845
- departament krakowski 1809-1816
- województwo krakowskie 1816-1845
- obecna gmina Sobków
- granica departamentów 1809-1816
- gubernia radomska 1845-1866
- Wolne Miasto Kraków (1816-1846)
- granice powiatów

Teren obecnej gminy Sobków na tle guberni kieleckiej i radomskiej 1866-1914 oraz województwa kieleckiego 1918-1939

Podział gminny na terenie obecnej gminy Sobków w XIX w. i 1. połowie XX w.

Skutkiem tego była utrata praw miejskich w 1869 r., co było karą za udział mieszkańców w powstaniu styczniowym.

Wielka Wojna lat 1914-1918 nie ominęła Poniidzia. Z początkiem wojny południowa część Królestwa Polskiego została zdobyta przez Austro-Węgry, oczywiście duży udział miały w tym Legiony. Sytuacja jednak szybko się zmieniła i przewagę zdobyli Rosjanie, a wojska państw centralnych musiały się wycofać. Działania Legionów Józefa Piłsudskiego ominęły interesujący nas teren, ale stał się on teatrem walk w kolejnym, 1915 r. Nida na początku sierpnia była linią rozdzielającą nacierające wojska państw centralnych od rosyjskich. Armie ostrzeliwały się, używając ciężkiej artylerii, a w czasie tej wymiany ognia wiele poniidzkich miejscowości ucierpiało. Sobków został spalony.

W latach 20. XX wieku zgodnie z nową reformą zaczęto parcelować majątki ziemskie. Stosunkowo najszybciej sprawa się miała z włościami państwowymi, odziedziczonymi po władzy zaborczej, jak w Brzeźnicy.

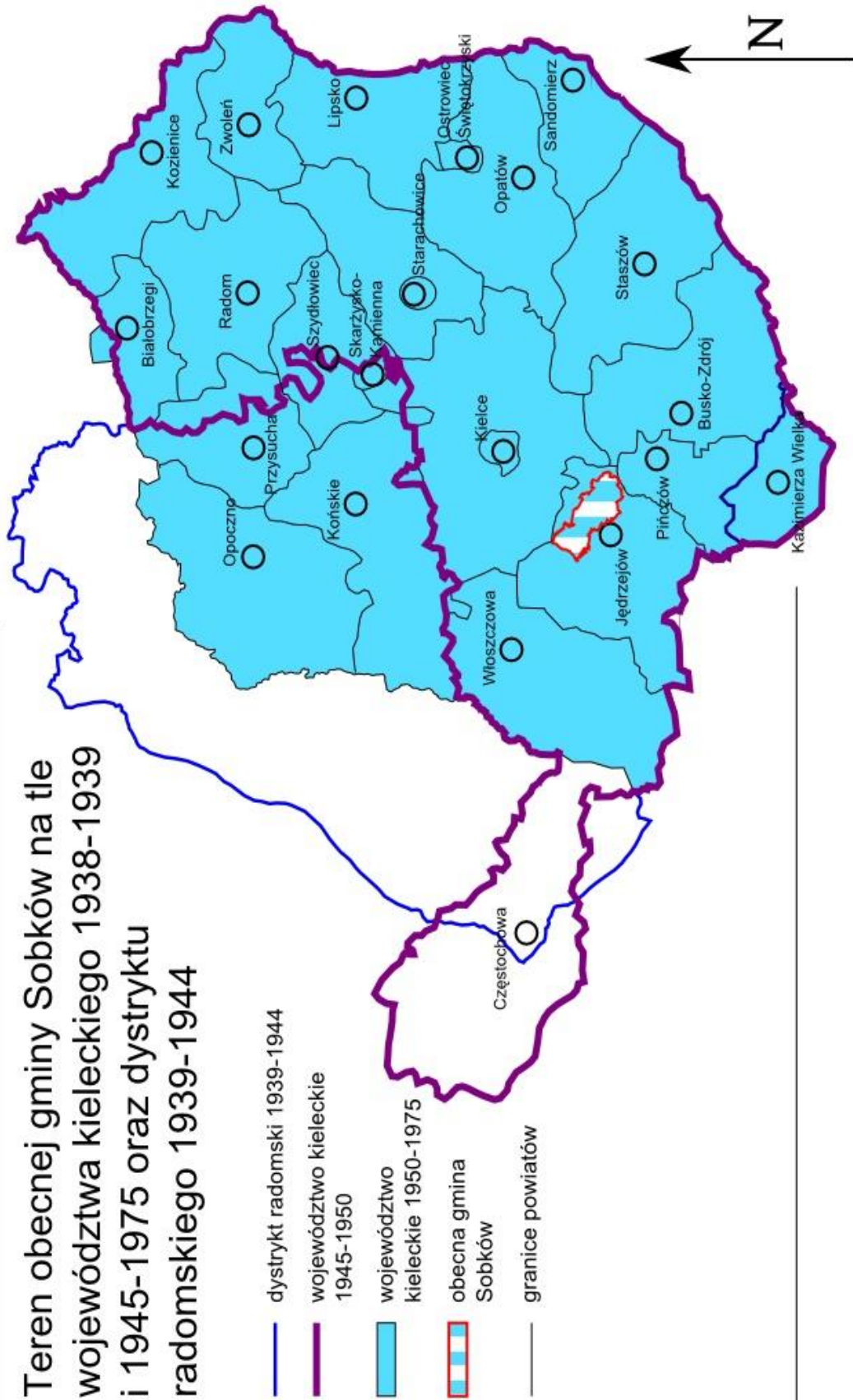
3 i 4 września 1939 r. Niemcy zaczęli przekraczać Nidę rozpoczynając okupację tych terenów. Licząca ok. 565 osób ludność żydowska wzrosła do ponad 800 osób wskutek koncentracji i wywózek z innych miejsc, a cała grupa została wywieziona do obozu w Treblince w 1942 r.

Z początkiem stycznia 1945 r. ze zdobytego Sandomierza ruszyła ofensywa radziecka na Kielce, jako kontynuacja Operacji lwowsko-sandomierskiej armii Frontu Ukraińskiego. Między 13 a 16 stycznia 1945 r. pojawiły się pierwsze oddziały. Sowieci przejęli władzę na zdobytych ziemiach, a w drugiej połowie miesiąca zaczęli organizować władze lokalne, w oparciu o przedwojenne osoby, głównie opcji komunistycznej i przedwojennej administracji.

Administracyjnie nowe tereny pozostały w województwie kieleckim. Gminy w 1954 r. zostały zniesione, a na ich miejsce wprowadzono na interesującym nas terenie gromady: Sobków, Brzezi, Miąsowa, Mokrsko i Chomentów, oraz Łukowa. Z 1973 rokiem reaktywowano gminy, jednak nie przywrócono dawnych gmin Sobków, Brzezi i Raków, a podzielono je i połączono fragmenty tych oraz skrawek dawnej gminy Korzecko (Chęciny) w nową gminę Sobków. Gmina następnie weszła w skład powiatu kieleckiego Województwa Świętokrzyskiego w 1999 r.

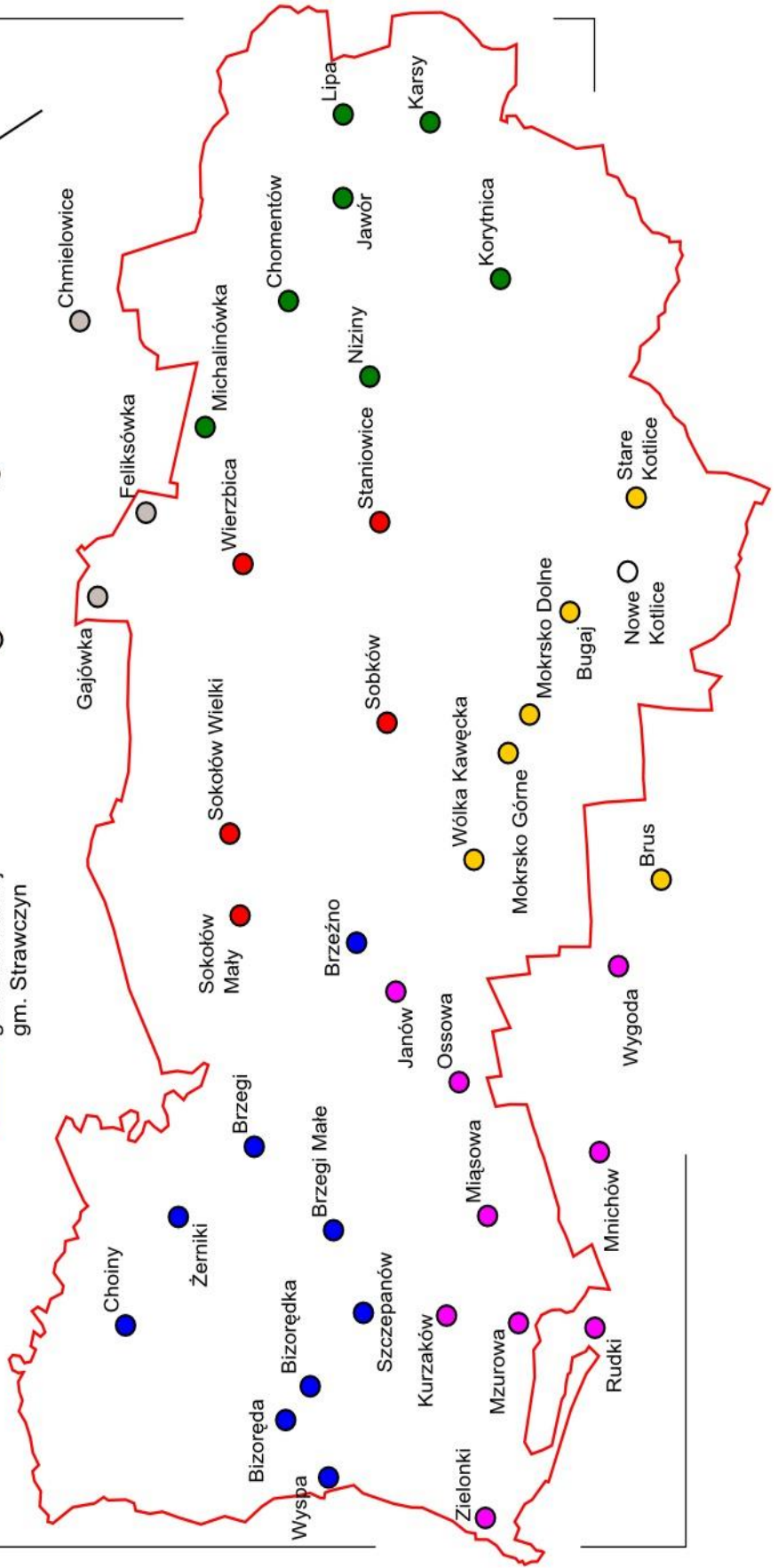
Teren obecnej gminy Sobków na tle województwa kieleckiego 1938-1939 i 1945-1975 oraz dystryktu radomskiego 1939-1944

- dystrykt radomski 1939-1944
- województwo kieleckie 1945-1950
- województwo kieleckie 1950-1975
- obecna gmina Sobków
- granice powiatów

Poglądowy podział na gromady od 1954 r. na terenie obecnej gminy Sobków

- gromada Sobków
- gromada Brzezi
- gromada Mokrsko
- gromada Miąsowa
- gromada Chomentów
- gromada Łukowa
- granica obecnej gm. Strawczyn

5.2.2. Materialne elementy krajobrazu kulturowego

5.2.2. Materialne elementy krajobrazu kulturowego.

Ogólna charakterystyka wartości środowiska kulturowego gminy.

Podjętym się scharakteryzowania dziedzictwa kulturowego gminy Sobków, należy stwierdzić iż pod względem stanu ilościowego omawiany obszar przedstawia się stosunkowo bogato. Analiza stanu dziedzictwa gminy wykazała iż w przypadku materiału archeologicznego, obszar omawiany jest stosunkowo ubogi w stanowiska archeologiczne. Powodem tego stanu rzeczy są cechy środowiska naturalnego omawianego obszaru, z racji słabych gleb mających duży wpływ na osadnictwo, zwłaszcza neolityczne, wynikiem czego jest małej liczby osad kultur rolniczych okresów przedhistorycznych, oraz stosunkowo słabej gęstości zaludnienia tego obszaru we wczesnym średniowieczu. Zmiany przynosi na tym terenie dopiero pojawienie się Państwa Piastów, kiedy to obszary dzisiejszej Gminy Sobków znalazły się na ważnym szlaku komunikacyjno-handlowym wiodącym z Krakowa i Bochni do Chęcina, Kielc i Radomia w ziemi sandomierskiej oraz dalej ku Mazowszu. Położenie nadrzeczne sprawiało, iż obszar omawiany stawał się strategicznym, na wspomnianym szlaku bowiem należało strzec przepraw przez Nidę, budując umocnienia a w późniejszym okresie warownie. Obszar ten był terenem pogranicza sandomiersko – krakowskiego co zwłaszcza w czasach rozbiegania dzielnicowego odgrywało pewną rolę. Wspomniany fakt strategiczności, wydaje się być powodem powstania tak bogatego dziedzictwa jakimi są Fortalicja w Sobkowie oraz ruiny zamku w Mokrsku. Pochodzą one z okresów późniejszych niż piastowskie ale są kontynuacją starszych tradycji fortyfikowania terenów gminy, przykładem których może być warowny dwór istniejący na wzgórzu w Mokrsku Dolnym, na terenie parku podworskiego. Okres nowożytny przynosi temu obszarowi rozwój gospodarczy i osadniczy w postaci lokacji Sobkowa, co stało się katalizatorem intensyfikacji osadniczej tego terenu, która zaowocowała powstawaniem obiektów sakralnych o dużej dziś wartości. Pośród głównych zabytków w gminie będących materialnym świadectwem przeszłości możemy wyróżnić kilka grup obiektów:

SAKRALNE

Pośród kilku grup zabytków, które możemy znaleźć na terenie gminy Sobków, jedną z podstawowych stanowi grupa zabytków sakralnych. Wspomniany typ zabytków jest szczególnie zróżnicowany bowiem obejmuje świątynie, kapliczki i krzyże przydrożne oraz całą grupę zabytków funeralnych takich jak: cmentarze, kaplice cmentarne oraz jeden z najlepiej zachowanych w regionie cmentarzy żydowskich. Spośród cennych świątyń wyróżnić należy:

kościół parafialny św. Magdaleny w Chomentowie wraz z zabytkową dzwonnica, kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Mokrsku Dolnym sięgający XIII w. wraz z XIX wieczną dzwonnica oraz kościół w Brzegach p.w. Świętego Mikołaja z XIX w. Równie cenne są pozostałe dwa obiekty, świątynia w Sobkowie wzniesiona około 1560 r. oraz kościół św. Floriana w Korytnicy wybudowany w latach 1645 - 1656.

Kolejną grupę zabytków sakralnych stanowią obiekty o charakterze funeralnym. Do nich należy zaliczyć przede wszystkim cmentarze grzebalne, których na terenie gminy jest pięć analogicznie występujących do powyżej kościołów parafialnych. Wszystkie te obiekty posiadają cenne elementy architektury cmentarnej przy czym jeden z nich wyróżnia się szczególnie gdyż posiada kaplicę grobową. Jest to cmentarz grzebalny w Mokrsku Dolnym, gdzie nad założeniem króluje kaplica Chelińskich. Do owej grupy zaliczyć należy pozostałe dwa zabytki, a mianowicie cmentarz wojenny w Sokołowie Dolnym z okresu I Wojny Światowej oraz jeden z niewielu dobrze zachowanych cmentarzy żydowskich znajdujący się w Sobkowie. Ostatnią grupę stanowią kapliczki, figury i krzyże przydrożne, których na terenie gminy Sobków występuje duża ilość. Reprezentują się one bogato niemal na terenie każdej miejscowości stanowiąc swoiste świadectwo przeszłości, bowiem wyróżniamy fundacje kościelne, dworskie oraz fundacje mieszkańców wsi. Wśród tych obiektów na pierwsze miejsce wysuwają się krzyże pokutne w Żernikach. Prawdopodobnie są to krzyże związane z okresem wprowadzenia prawa niemieckiego co stawiałoby je w grupie niewielu tego typu zabytków w kraju. Kolejnymi cennymi zabytkami są kaplice w Żernikach, kaplica św. Floriana w Korytnicy. Na uwagę zasługują również często występujące na terenie gminy XIX-wieczne krzyże żeliwne przykładem obiekt w Brzeźnie, Miąsowej.

Obiekty dworskie

Tereny gminy Sobków posiadają stosunkowo trudne warunki do rozwoju rolnictwa mimo to występowało tam kilka majątków ziemskich, których funkcjonowanie zaowocowało powstaniem obiektów, które dotrwały do naszych czasów. Niewątpliwie najbardziej okazałym z nich jest zespół dworski w Kotlicach Starych pochodzący z 1911 r. Kolejnym jest drewniany dwór w Lipie oraz dwory w Mokrsku Dolnym oraz Brzegach. Zabudowa towarzysząca obiektom dworskim zachowała się niestety w formie szczątkowej spośród wielu funkcjonujących w ramach folwarcznych obiektów zachowały się jedynie trzy: lamus i obora w Brzegach oraz spichlerz w Lipie. Wokół zespołów dworskich występują do dnia dzisiejszego założenia zielone w różnym stopniu zachowania. Najlepiej zachowanym wydaje się park w Lipie i Mokrsku Dolnym.

Zamki i fortyfikacje

Gmina Sobków w stosunku do innych gmin charakteryzuje się bogactwem wspomnianej grupy obiektów, bowiem na terenie omawianym znajduje się trzy punkty, gdzie usytuowane były obiekty fortyfikowane. Pierwszy z nich powstał prawdopodobnie za sprawą dziedzica Mokrska Górnego Piotra Jelity w latach 1317 - 1330 i była to drewniana rezydencja na kopcu znajdującym się na terenie dzisiejszego parku podworskiego. Drugi z obiektów to ruiny późno gotyckiego zamku wzniesionego w Mokrsku Górnym w latach 1519 - 1526 przez Piotra Kmitę. W wieku XVIII obiekt popada w ruinę. Na szczególne zainteresowanie zasługuje fortalicja wraz z zespołem dworskim w Sobkowie, wzniesiona przez Stanisława Sobka w 1560 - 1570 r. Wewnątrz znajduje się ruina klasycystycznego pałacu z 1770 r. Szaniawskich. Zespół ten jest niewątpliwie najcenniejszymobok kościoła w Chomentowie zabytkiem gminy Sobków.

Zabudowa mieszkalna

W związku z rolniczym charakterem gminy na jej terenie nie występuje zbyt wiele obiektów mieszkalnych o charakterze zabytkowym, gdyż zabudowa mieszkalna wsi tego obszaru głównie reprezentowaną była przez obiekty drewniane, które do naszych czasów nie dotrwały. Występuje jednak na tym terenie zabudowa małomiasteczkowa, która zachowała się w szczątkowej formie na terenie Sobkowa są to obiekty parterowe typowe dla małych ośrodków miejskich. Większość tych obiektów pochodzi z początku XX w. zaś najstarsze z nich z to dawny sąd grodzki oraz dom przy Ul. Kieleckiej 35 pochodzące z XIX w. Obiekty te w pewnym stopniu uległy przekształceniom jednak zachowały pierwotną substancję zabytkową.

5.2.3. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków, prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, jest jedną z form ochrony obiektów zabytkowych.

W rejestrze zabytków województwa świętokrzyskiego znajdują się następujące obiekty z terenów Gminy Sobków:

Brzegi:

Założenie podworskie - nr rej.: 149/1-4 z 25.08.2008 r.

Dwór - nr rej.: 149/1 z 25.08.2008 r.

Park - nr rej.: 149/2 z 25.08.2008 r.

Sad- nr rej.: 149/3 z 25.08.2008 r.

Dziedziniec gospodarczy - nr rej.: 149/4 z 25.08.2008 r.

Chomentów:

Zespół kościoła Parafialnego -rej. nr. 150/1-2 z 11.08.2008 r.

Kościół parafialny pw. Św. Marii Magdaleny - rej. nr. 150/1z 11.08.2008 r.

Dzwonnica - rej. nr. 150/2 z 11.08.2008 r.

Korytnica:

Zespół Kościoła Parafialnego pw. Św. Floriana - rej. nr. 150/1-2 z 11.08.2008 r.

Kościół pw. św. Floriana - rej. nr. 150/1z 11.08.2008 r.

Dzwonnica - rej. nr. 150/2 z 11.08.2008 r.

Lipa:

Park - nr rej.: 153 z 11.08.2008 r.

Mokrsko Dolne:

Kościół Parafialny pw. Wniebowzięcia NMP - nr rej.: 154 z 11.08.2008 r.

Cmentarz parafialny - nr rej.: 155 z 11.08.2008 r.

Założenie podworskie - nr rej.: 156 z 11.08.2008 r.

Mokrsko Górne:

Ruiny zamku wraz z otaczającym go terenem - nr rej.: 157/1-2 z 11.08.2008 r.

Ruiny zamku- nr rej.: 157/1 z 11.08.2008 r.

Teren w odległości 100 m od murów zewnętrznych budowli - nr rej.: 157/2 z 11.08.2008r.

Teren wokół ruin zamku- AZP 8/89-61, działka, 401,430,439,432,431209- nr rej.: 28/201/820

Stare Kotlice:

Park - nr rej.: 152 z 11.08.2008 r.

Sobków:

Zespół Kościoła Parafialnego pw. św. Stanisława - rej.nr.158/1-2 z11.08.2008r.

Kościół parafialny pw. św. Stanisława - rej. nr. 158/1 z 11.08.2008 r.

Dzwonnica - rej. nr. 158/2 z 11.08.2008 r.

Zespół fortalicji - nr rej.: 159/1-4 z 11.08.2008 r.

Ruiny pałacu- nr rej.: 159/1 z 11.08.2008 r.

Zabudowania gospodarcze- nr rej.: 159/2 z 11.08.2008 r.

Pozostałości ogrodzenia majdany zamkowego z trzema basztami – nr rej.: 159/3 z 11.08.2008 r.

Brama wjazdowa (wschodnia budynek bramny) - nr rej.: 159/4 z 11.08.2008 r.

Cmentarz żydowski - nr rej.: 160 z 02.02.2009 r.

Na terenie Gminy znajdują się również ważne z punktu widzenia badawczego stanowiska archeologiczne:

1. Sokołów Górny 43: Nr. rej. 723A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 793, obecnie nr. 128
2. Sokołów Górny 44: Nr. rej. 722A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 779,780,78,2 obecnie nr. 115,116,117,118,119,120
3. Sokołów Górny 45: Nr. rej. 692A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 795, obecnie nr. 130
4. Choiny 40: Nr. rej. 967A z dnia 15 września 1977 r., działka nr. 141, obecnie nr. 141
5. Korytnica 26: Nr. rej. 704A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 402, obecnie nr. 511
6. Korytnica 1: Nr. rej. 813A z dnia 05 lutego 1973 r., działka nr. 2013, obecnie nr. 329/26
7. Mokrsko Górne 8 : Nr. rej. 693A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 254/1, 254/2 ,255/1 obecnie nr. 183,184/3,184/4,401/7, 401/8,401/3
8. Mokrsko Górne 28: Nr. rej. 693A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 254/1, 254/2, 255/1, obecnie nr. 183,184/3,184/4,401/7,401/8,401/3
9. Mokrsko Górne 6 ; Nr. rej. 28/201/820Aa z dnia 04 kwietnia 1987 r., działka nr. 209,401,430,431,432,439, obecnie nr. 192,209,396,401/7,401/8,401/3, 401/4,401/5,401/6,401/1,430,431,432,439
10. Mokrsko Dolne 10 ; Nr. rej. 496Aa z dnia 18 marca 1987r., działka nr.137,138,139,140,141,143,144,407, obecnie nr. 137,138,139,140,141,143/2,143/3-143/4,144,404,405/1,405/2,405/3
11. Wólka Kawęcka 4:
12. Nr. rej. 709A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr.260, obecnie nr.260
13. Nr. rej.710A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr.265 , obecnie nr.265
14. Żerniki 97 Nr. rej. 968A z dnia 15 września 1977r., działka nr. 174, obecnie nr. 210
15. Kotlice Stare 17 ; Nr. rej. 707A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 109, obecnie nr. 58
16. Kotlice Stare 16 Nr. rej. 708A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 143/2, obecnie nr. 37
17. Sobków 17 Nr. rej. 711A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr.761,762,763 obecnie nr. 93
18. Sobków 16 Nr. rej.713A z dnia 07 marca 1972 r., działka nr. 52,53/1,53/2, 54 obecnie nr. 93

5.2.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków znajdujących się na terenie gminy została sporządzona w oparciu o wykaz zabytków nieruchomych wyznaczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz badanie terenowe.

Gminna Ewidencja zawiera 273 karty adresowe w tym 103 karty zabytków architektury i budownictwa oraz 170 kart stanowisk archeologicznych.

Z pośród obiektów architektury i budownictwa ujętych w gminnej ewidencji znalazły się zabytki sakralne, przydrożne kapliczki, krzyże oraz miejsca pamięci. Karty adresowe stanowisk archeologicznych zostały sporządzone po dokonaniu analizy kart AZP zgromadzonych w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Kielcach.

We wspomnianej ewidencji ujęto 170 stanowisk o wysokiej, średniej i niskiej wartości poznawczej. Najwcześniejsze datowane są na okres paleolitu, najpóźniejsze pochodzą z epoki nowożytnej. Wśród tych stanowisk znajdują się osady, grodzisko zaś najliczniejszą grupę stanowią ślady osadnictwa.

Gminna ewidencja zabytków nie jest zamkniętym zbiorem, przeciwnie wymaga systematycznej aktualizacji.

Szczegółowe informacje o zabytkach, oraz dokumentację fotograficzną zawiera gminna ewidencja zabytków. Wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków zawiera aneks.

5.2.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Kościół parafialny p.w. NMP w Brzegach

Zespół usytuowany jest w wsi Brzegi po zachodniej stronie drogi E7 na wzniesieniu leżącym na południe od drogi głównej prowadzącej przez wieś . Kościół otoczony terenem dawnego cmentarza przykościelnego, ogrodzonego murem, otynkowanym. Kościół zorientowany na osi wschód zachód. Cmentarz przykościelny z licznymi zadrzewieniami od strony północnej i południowej Kościoła. Kościół opasany chodnikiem z kostki betonowej. Po zachodniej stronie cmentarza przykościelnego murowana dzwonnica.

Kościół parafialny p.w. NMP i św. Mikołaja w Brzegach. Wzniesiony w latach 1845-1862, spłonął w 1954 r., ale został odbudowany do 1962 r. Oryginalny projekt Marconiego historyzujący, z licznymi odwołaniami do architektury romańskiej. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Sygnaturka na planie kwadratu, razem ze szczytem frontu bogato zdobiona. Dzwonnica wolnostojąca

z końca XIX w.

Kościół parafialny p.w. św. Floriana w Korytnicy

Położony w centralnej części wsi kilkanaście metrów na północ od drogi prowadzącej przez wieś. Kościół w centralnej części dawnego cmentarza przykościelnego. Cmentarz otoczony murem tynkowanym. Na północy graniczy z zabudową plebanii. Na zachód od kościoła dzwonnica wkomponowana w mur. Kościół orientowany otoczony chodnikiem .

Wzniesiony w 1645 r. murowany, orientowany budynek z kaplicą NMP dobudowanej w 1675 r. Jednonawowy z niższym, węższym prezbiterium z zakrystią od północy. Przy nawie od północy kaplica ze sklepioną kryptą, kruchtą od strony południowej. Szkarpy w narożach nawy i prezbiterium. Dach dwuspadowy, ze stylizowaną sygnaturką barokową, zwieńczoną chorągiewką z herbem topór. Dzwonnica wolnostojąca na planie kwadratu z 1837 r. oraz mur i kapliczka św. Floriana z 2 połowy XIX w.

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Mokrsku Dolnym

Zespół usytuowany w środkowej wsi skrzyżowania dróg prowadzących przez wieś. Zespół wzniesiony na zachód od rzeki Nidy. W składzie zespołu, kościół stojący w środku dawnego cmentarza przykościelnego otoczonego murem. Na cmentarzu przykościelnym chodnik otaczający kościół. W części wschodniej cmentarza przykościelnego drewniana dzwonnica. Cmentarz niezadrzewiony porośnięty niską roślinnością.

Kościół murowany, orientowany, o prezbiterium stanowiącym pierwotny, XIII w. późnoromański kościół i dobudowanej, szerszej i tynkowanej nawie z 1676 r., przedłużonej w XIX w., z przyporami. W XVII wieku od północy dobudowano barokową zakrystię a w 1821 r. kruchtę. Obecny schówek, dawne prezbiterium zwieńczone figurą św. Floriana. Dach dwuspadowy, kryty blachą, Sygnaturka barokowa.

Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny

Zespół usytuowany w północnowschodniej części wsi obok skrzyżowania dróg prowadzących z Korytnicy , Chmielowic. Kościół orientowany, otoczony cmentarzem przykościelnym, ogrodzonym murem jedynie od strony północnej. Od południa mur rozebrany .W części południowej cmentarza dwa

nagrobki w formie kolumn. Przed głównym wejściem do Kościoła od strony zachodniej dzwonnica bramna. Po północnej stronie cmentarza przykościelnego liczne drzewa. Od południa teren otwarty.

Obiekt, murowany bez cech stylowych, konsekrowany ok. 1744 r. orientowany, drewniany, konstrukcja zrębowa, szalowana. Jedna nawa z węższym prezbiterium, z zakrystią od północy i kruchtą od południa, przy nawie. Dach dwuspadowy, kryty gontem z barokową sygnaturką. Murowana dzwonnica typu bramnego, trójosiowa, ze środkową wyższą, kryta gontem.

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Sobkowie.

Zespół w odległości ok. 100 m od Rynku nieopodal ulicy Kieleckiej. Do zespołu kościelnego z ulicy prowadzi wąska aleja obsadzona drzewami. W skład zespołu wchodzi: Kościół parafialny usytuowany w centrum wielobocznego cmentarza przykościelnego otoczonego murem. Kościół otoczony chodnikiem, obok którego w zachodniej części cmentarza przykościelnego znajdują się kapliczka słupowa z daszkiem namiotowym. Od wschodu cmentarz przykościelny graniczy z zabudową plebanii. W zachodniej części cmentarza przykościelnego znajduje się murowana dzwonnica.

Budynek kościoła z XVI w. Murowany, orientowany, jednonawowy, ale z kaplicami po obu stronach, otwartymi na nawę arkadami. Prezbiterium równe nawie, z zakrystią z XIX w. od południa i kruchtą od północy. Mury z uskokowymi przyporami w narożach. Dachy dwuspadowe, kryte blachą, sygnaturka nad główną nawą.

Ruiny fortalicji w Sobkowie .

Zespół usytuowany na północnych krańcach wsi na skraju doliny Nidy u podnóża wzgórz graniczących z nią od wschodu. Zespół leży w niewielkiej odległości od trasy prowadzącej z Sobkowa do drogi E7. W skład zespołu wchodzi ruiny pałacu oraz trzy skrzydła. Skrzydło wschodnie usytuowane prostopadle do drogi posiadające dwie baszty na zakończeniach od północy i południa. W skrzydle przejazd bramny. Skrzydło północne usytuowane równolegle w stosunku do drogi do Sokołowa, składające się z muru kurtynowego przy których znajdują się budynki gospodarcze. W murze brama wjazdowa prowadząca do drogi głównej. Skrzydło zachodnie usytuowane prostopadle do drogi składające się z baszty na północy, muru kurtynowego oraz pozostałości budynków gospodarczych i tzw. pseudobastionu. Pomiędzy

skrzydłami majdan, w centralnej części majdanu ruiny pałacu fasada zwróconego w kierunku doliny. Na zachód od zespołu pozostałości murów tzw. zwierzyńca.

Ruiny fortalicji z XVI w. budowla przekształcona w XVIII w. w pałac. Założenie obronne to dawny dwór, z murami zamykającymi teren od trzech stron. Strona wschodnia, od rzeki posiadała palisadę i półbastion w narożu od południa. Pozostałe naroża posiadały dwukondygnacyjne wieże na planie pięcioboku z otworami strzelniczymi. Barokowa willa z kolumnadą powstała w centrum założenia w XVIII w., ale została zniszczona w 1915 r.

Ruiny zamku w Mokrsku Górnym

Sytuacja: Ruiny zamku położone są na prawym brzegu rzeki Nidy, wśród podmokłych łąk i starorzeczy, na sztucznie usypanej platformie. W wyniku badań architektonicznych i archeologicznych ustalono, iż zamek w XIV w. składał się z podzamcza i budowli zamkowej. Całość założenia otaczała fosa i wał ziemny od strony rzeki Nidy, do którego dojazd poprowadzono po usypanej grobli. Hipotetycznie przebudowę renesansową zamku datować można na lata. Rozbudowa zamku o skrzydło południowe miała miejsce między połową XVI w. a początkiem XVII stulecia. Zapewne ostatnia przebudowa miała miejsce w drugiej lub trzeciej ćwierci XVII w. w postaci podwyższenia murów kurtynowych i przebicie w nich dużych otworów okiennych. Podkreślić należy istnienie w XVIII/XIX w. w Mokrsku Górnym dworu mieszkalnego, usytuowanego bliżej drogi do Kościoła. Materiał, konstrukcja, technika:

Zamek zbudowany został z kamienia łamanego z dodatkiem cegły, łączonych na zaprawę wapienną.

Rzut: Zamek właściwy zbudowany został na planie zbliżonym do prostokąta o wymiarach ok. 25x45 m, z domem mieszkalnym wypełniającym zachodnią kurtynę oraz wieżą bramną od południa. Dom mieszkalny na rzucie prostokąta, jednotraktowy, posiadał zapewne 4 kondygnacje i podpiwniczenie. Wzniesienie tego budynku Adam Miłobędzki datuje na przełom XV i XVI w., przeprowadzone badania archeologiczne przesuwają tą datę na połowę XIV w., co potwierdza wzmianka z roku 1428 r. podobnie został nazwany w Liber Beneficiorum Jana Długosza. Dziedziniec zamkowy o wymiarach 24x29 m., ok. 750 m², otoczony był z trzech stron murem obronnym.

Bryła:

Przypuszcza się, że zachowane obecnie ruiny pochodzą z okresu po dokonanej przebudowie w pierwszej przebudowie w XVI w. Wówczas to zamek składał się z zamku właściwego na kępie, otoczonego mokrą fosą, oraz przedzamcza, do którego dojazd poprowadzono po usypanej grobli.

Zamek właściwy zbudowany został na planie zbliżonym do prostokąta ok. 25 x 45 m. Kurtynę zachodnią wypełniał jednotraktowy dom mieszkalny. Kondygnacja piwniczna była podzielona na trzy sklepione pomieszczenia, podobnie jak kondygnacje przyziemia i pierwszego pietra. Trzecie piętro zajmowały duża sala i boczna komnata. Dziedziniec zamkowy o wymiarach 24 x 29 metrów, otoczony był z trzech stron murem obronnym. Wieża bramna, nic zachowana do dnia dzisiejszego, wysunięta była ryzalitowo poza lico muru południowego, zbudowana była na planie kwadratu, na wyższych kondygnacjach na planie wielokąta. Pomiędzy połową XVI w. a początkiem XVII w. dostawiono na zewnątrz południowego muru, po obu stronach wieży bramnej dwukondygnacyjne skrzydło. W drugiej lub trzeciej ćwierci XVII w. podwyższono mury obronne od strony północnej i wschodniej, umieszczając w nich wielkie okna.

Krzyże pokutne w Żernikach

Obiekty w środkowej części wsi na terenie ogródka przydomowego, pomiędzy budynkiem mieszkalnym, a drogą gminną. W środku pomiędzy krzyżami nowy krzyż z 1908 r. Obiekty słabo widoczne z powodu ogrodzenia.

Krzyże pokutne w Żernikach. Pochodzące z XIV-XVI w. prawdopodobnie gotyckie krzyże o rozszerzających się ramionach z piaskowca. Obecnie bardzo naruszone przez naturę, z nieczytelnym wykutym przedstawieniem, prawdopodobnie.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań jego ochrony i promocji

Analiza „S”

Mocne strony:

- położenie gminy przy głównych szlakach komunikacyjnych;
- walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- bogata historia terenu gminy
- wartościowe obiekty sakralne;
- zabytki architektury obronnej;

Analiza „W”

Słabe strony:

- zły stan techniczny obiektów zabytkowych;

- niewykorzystanie potencjału zabytków;
- niska świadomość ochrony zabytków;
- samowolna przebudowa obiektów zabytkowych (obiekty poza rejestrem zabytków);
- przedkładanie dobra własnego nad dobro społeczne;

Analiza „O”

Szanse i możliwości rozwoju:

- autonomia samorządu terytorialnego;
- popularyzacja dziedzictwa kulturowego jako „modnej dziedziny”;
- stworzenie cyklicznych i okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących zabytki;
- kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży;
- wykorzystanie Kielc, Chęcina, Sandomierza, Jędrzejowa, Ujazdu, Opatowa, Świętego Krzyża i innych miejscowości związanych z ruchem turystycznym dla promocji gminy;
- odtwarzanie tradycyjnych zawodów i rzemiosł, pielęgnacja folkloru oraz rodzimych tradycji, zwyczajów i obyczajów;
- wsparcie finansowe z funduszy UE, programów rządowych i innych pozabudżetowych źródeł;
- współpraca z sąsiednimi gminami;
- wykorzystanie metod aktywnego marketingu do rozpoznania rynku turystycznego w celu wejścia na ten rynek;
- tworzenie oferty turystycznej bazującej na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym gminy;
- rozbudowa agroturystyki;
- promowanie szlaków turystyczno-kulturowych i rozwój turystyki aktywnej;
- stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym gminy;
- współpraca z organizacjami turystycznymi, młodzieżowymi i innymi;

Analiza „T”

Zagrożenia i bariery:

- niepewność, czy działanie przyniesie zamierzony skutek;
- kryzys gospodarczy i związane z nim ograniczenie inwestycji;
- zagrożenie nieprzewidywalnością warunków atmosferycznych.

7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań Programu opieki nad zabytkami.

I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego.

I/1. Zahamowanie procesu niszczenia zabytków i poprawa stanu ich zachowania:

- a) Prace remontowo konserwatorskie obiektów stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów);
- b) Starania o pozyskanie środków spoza budżetu na rewaloryzację zabytków należących do gminy;
- c) Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja zabytków stanowiących własność gminy do nowych funkcji;
- d) Rewaloryzacja zabytkowych terenów zielonych – parków, cmentarzy, terenów nieistniejących cmentarzy;
- e) Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo – konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych;
- f) Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zalaniem, kradzieżą;
- g) Ocena i kontrolowanie stanu technicznego i sposobu użytkowania zabytków z zasobów komunalnych.

I/2. Zwiększenie atrakcyjności obiektów zabytkowych dla potrzeb społecznych, edukacyjnych i turystycznych:

- a) Bieżące prace porządkowe przy zabytkowych zespołach zieleni: będących w zasobach komunalnych.

I/3. Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- a) Wspieranie i rozwój tradycyjnych zawodów i rzemiosł oraz tradycyjnej sztuki budowlanej;
- b) Wspieranie inicjatyw tworzenia gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych;
- c) Wspieranie powstawania lokalnych wystaw, muzeów, izb pamięci, skansenów;
- d) Pomoc w promocji istniejących na terenie gminy muzeów.

II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

II/1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

- a) Ochrona historycznych nazw miejscowości, przysiółków, miejsc, obiektów, oraz nazw geograficznych, za pomocą jednolitego wzoru tablic;
- b) Walka z samowolami budowlanymi.

II/2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

- a) Kompleksowa ochrona wszystkich elementów krajobrazu kulturowego;
- b) Aktualizowanie gminnej ewidencji zabytków;
- c) Ochrona dziedzictwa niematerialnego obejmującego:
 - tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - sztuki widowiskowe;
 - zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
 - wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
 - umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

II/3. Ochrona układów ruralistycznych.

- a) Wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk;
- b) Wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach miejscowości zabudową zgodną z kompozycją przestrzenną miejscowego układu.

III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz edukacja, popularyzacja i promocja służąca budowaniu tożsamości i wrażliwości na kulturę.

III/1. Badanie i dokumentacja historii i substancji zabytkowej gminy:

- a) Stworzenie systemu informacji o dziedzictwie kulturowym gminy i regionu poprzez wykorzystanie strony internetowej gminy, lub stworzenie nowej strony, zawierającej informacje o walorach krajobrazu kulturowego, zabytkach oraz historii gminy i regionu, o miejscowych tradycjach, zwyczajach, obyczajach i legendach jak również wiadomości z dziedziny ochrony i promocji zabytków, aktualnych informacji i zmian prawnych w tej dziedzinie, oraz informacje i pomoc dla właścicieli zabytków.

III/2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu.

- a) Wprowadzenie do programów nauczania w przedszkolach i szkołach tematyki regionalnej celem upowszechniania wiedzy o regionie, jego historii i tradycji;
- b) Organizowanie zajęć terenowych powiązanych z poznawaniem krajobrazu kulturowego i miejsc związanych z historią;
- c) Organizowanie i udział w szkoleniach z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego dla pracowników urzędu gminy, pracowników oświaty, placówek kultury, właścicieli zabytków i zainteresowanych;
- d) Popularyzacja ochrony dziedzictwa, jako „modnej dziedziny” (koszulki, kubki, długopisy z nadrukowanymi atrakcyjnymi tekstami);
- e) Organizowanie konkursów (fotograficznych, plastycznych, literackich i innych) związanych z dziedzictwem kulturowym gminy oraz tworzenie wystaw pokonkursowych.

III/3 Promocja dziedzictwa kulturowego i rozwój turystyki

- a) Stworzenie systemu informacji wizualnej w postaci tablic informacyjnych;
- b) Promowanie gminy w Internecie;
- c) Współpraca z organizacjami turystycznymi (np.: PTTK) oraz młodzieżowymi;
- d) Wykorzystanie potencjału turystycznego Krakowa, Sandomierza, Chęciny, Jędrzejowa, Kielc, Św. Krzyża, dla promocji gminy;
- e) Kontynuowanie współpracy z sąsiednimi gminami, oraz z gminami zagranicznymi;
- f) Stworzenie cyklicznych i okolicznościowych imprez promujących gminę i jej dziedzictwo;
- g) Udział gminy w konkursach i pokazach promujących regionalne tradycje;
- h) Wspieranie rozwoju agroturystyki;
- i) Wykorzystanie istniejących szlaków turystycznych i tworzenie nowych rekreacyjno-kulturowych;
- j) Wydanie albumu fotograficznego promującego gminę, oraz tworzenie przewodników, katalogów, informatorów o gminie

8. Przykładowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

1. Dofinansowanie Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do zadań publicznych z zakresu ochrony dóbr kultury dotyczących prac zabezpieczających, konserwatorskich, remontowych, ekspertyz technicznych i konserwatorskich, badań architektonicznych i konserwatorskich, projektów budowlanych – zabytków nieruchomości i ruchomych wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków.

2. Programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Dziedzictwo Kulturowe.

Celem tego programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i zagranicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Wyodrębniono tu pięć priorytetów, którymi są:

- a) Ochrona zabytków;
- b) Wspieranie działań muzealnych;
- c) Kultura ludowa;
- d) Ochrona dziedzictwa kulturowego zagranicą;
- e) Ochrona zabytków archeologicznych.

Priorytet 1. Ochrona zabytków

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków jak również udostępnienie zabytków na cele publiczne.

Ustanowiono dwa rodzaje kwalifikujących się zadań:

- a) Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowane do przeprowadzenia w roku udzielania dofinansowania. Art. 77. Ustawy z dnia 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2014.1446 z późn. zm.) określa, które z poniesionych kosztów będą dofinansowane.
- b) Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Działalność wnioskodawcy nie może być finansowana ze środków publicznych.
- c) Uprawnieni wnioskodawcy:
 - Osoby fizyczne,
 - Jednostki samorządu terytorialnego,
 - Inne jednostki organizacyjne.

Każdy z wymienionych wnioskodawców musi być właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiada taki zabytek w trwałym zarządzie.

Priorytet 2. Wspieranie działań muzealnych

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- a) Organizacja czasowych wystaw muzealnych i publikacji towarzyszących im katalogów;
- b) Modernizacja stałych wystaw muzealnych;
- c) Publikacja katalogów do wystaw muzealnych;

d) Konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;

e) Zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

Uprawnieni wnioskodawcy:

- Samorządowe instytucje kultury,
- Państwowe instytucje kultury,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe.

Priorytet 3. Kultura ludowa

Celem priorytetu jest wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej oraz popularyzacja różnorodnych zjawisk kultury ludowej.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- a) Zadania edukacyjne, w tym warsztaty, kursy i szkolenia dotyczące zagadnień kultury regionalnej;
- b) Zadania animacyjne wspomagające lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- c) Publikacje książkowe z zakresu kultury ludowej;
- d) Zadania dotyczące dokumentacji, archiwizacji, udostępniania i ochrony unikalnych zjawisk kultury ludowej w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości;
- e) Zadania popularyzujące unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- f) Zadania dotyczące ochrony architektury regionalnej;
- g) Zadania o charakterze artystycznym inspirowane sztuką i twórczością ludową;
- h) Zakup obiektów oraz kolekcji dzieł sztuki ludowej w celu ich publicznego udostępniania;
- i) Projekty badawcze i popularyzatorskie z zakresu antropologii kultury etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych.

Uprawnieni wnioskodawcy:

- Samorządowe instytucje kultury, z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe,

- Podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

3. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez dofinansowanie wkładu własnego do wybranych zadań realizowanych ze środków europejskich.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

W ramach programu można ubiegać się o promesę ministra na dofinansowanie wkładu własnego, dla następujących zadań niekomercyjnych

1. Zadania, które ubiegają się o dofinansowania w ramach następujących programów europejskich:

- a) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020;
- b) 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020;
- c) Programu Operacyjnego Innowacyjny Rozwój 2014- 2020;
- d) Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014- 2020;
- e) Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020;
- f) Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej;
- g) Programu Kreatywna Europa 2014-2020;

2. Zadania, które w całości są zgodne z wymogami programów europejskich, o których mowa w ust. 1.

3. Zadania przypadku, których nie zawarto jeszcze wiążącej umowy na dofinansowanie w ramach jednego z programów europejskich, o których mowa w ust. 1.

4. Zadania, których zakres dotyczy:

- a) Ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.
- b) Budowy, rozbudowy i przebudowy infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych.
- c) Realizacji międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych.
- d) Rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
- e) Rozwoju zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

5. W przypadku zadań, o których mowa w ust. 1 pkt. 1 lit. a, złożenie wniosku o promesę jest możliwe, gdy wnioskodawca dysponuje pełną dokumentacją projektową.

6. W przypadku zadań, o których mowa w ust. 1 pkt. 1 lit. h oraz lit. i, złożenie wniosku o promesę jest możliwe w przypadku akceptacji programów europejskich, o których mowa w ust. 1 pkt. 1 lit. h oraz lit. i.

4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 – 2020.

Oś priorytetowa 5: Wzrost jakości infrastruktury społecznej oraz inwestycje w dziedzictwo kulturowe, turystykę i sport.

Cele osi priorytetowej:

1. Poprawa jakości infrastruktury służby zdrowia;
2. Doskonalenia regionalnej infrastruktury edukacyjnej;
3. Tworzenie warunków dla rozwoju kultury, sportu i turystyki jako elementów tożsamości regionalnej i form aktywności społeczno – zawodowej ludności;
4. Poprawa dostępu do obiektów dziedzictwa kulturowego, turystycznych i sportowych oraz zmniejszenie różnic w tym zakresie pomiędzy regionem świętokrzyskim a innymi regionami.

Przykładowe rodzaje projektów w ramach osi, w zakresie infrastruktury kultury:

- adaptację obiektów zabytkowych i przemysłowych na cele kulturalne;
- budowę, rozbudowę, przebudowę, modernizację i wyposażenie obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej oraz zagospodarowanie ich otoczenia;
- tworzenie systemów i centrów informacji kulturalnej;
- wyposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne,
- zagospodarowanie otoczenia obiektów pełniących funkcje kulturalne.

Przykładowe rodzaje projektów w ramach osi, w zakresie infrastruktury turystycznej:

- konserwację, renowację, zachowanie, modernizację, adaptację obiektów historycznych, zabytkowych oraz przemysłowych wraz z otoczeniem i ich przystosowanie na cele turystyczne;

- rozwój, modernizację i wyposażenie publicznej infrastruktury turystycznej, w tym obiektów noclegowych, gastronomicznych, rekreacyjnych i innej infrastruktury turystycznej, w tym ścieżek, tras i szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, wodnych, narciarskich) w miejscach atrakcyjnych przyrodniczo, kulturowo i turystycznie wraz z infrastrukturą dodatkową (np. systemy oznakowania i miejsca postoju);

- rozwój, modernizację i wyposażenie infrastruktury informacyjnej i recepcyjnej (np. centra i punkty informacji turystycznej);

- rozwój, modernizację i wyposażenie publicznej infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form wypoczynku, w tym sal i hal sportowych, krytych pływalni, basenów odkrytych, boisk sportowych, kortów tenisowych, kręgielni, torów regatowych, przystani wodnych, skoczni i tras narciarskich oraz innej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej (z uwzględnieniem konieczności zapewnienia bezpieczeństwa osób korzystających z tych obiektów), wraz z zagospodarowaniem otoczenia.

Beneficjenci programu:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną;
- Instytucje kultury;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Szkoły wyższe;
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki;
- Zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia;
- Przedsiębiorcy;
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (niewymienione wyżej).

5. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020.

Os 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej.

Działanie: Odnowa i rozwój wsi.

Działanie ma na celu poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Skutkować to winno wzrostem tożsamości społeczności wiejskiej, zachowaniem dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wzrostem atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Rodzaje działań:

1. Budowa, przebudowa, remonty lub wyposażenie obiektów.
 - pełniących funkcje publiczne, społeczno – kulturalne, rekreacyjne i sportowe;
 - służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji sztuki oraz kultury.
2. Kształtowanie obszaru przestrzeni publicznej.
3. Budowa, remonty lub przebudowa infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno – kulturalnych.
4. Zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne.
5. Odnawianie, eksponowanie lub konserwacja lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci.
6. Kultywowanie tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Beneficjenci programu:

1. Jednostki samorządu terytorialnego;
2. Instytucje kultury zorganizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego;
3. Kościoły i związki wyznaniowe;

Organizacje pozarządowe mające status organizacji pożytku publicznego (w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie).

9. Aneksy.

Aneks 1

Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Zabytki budownictwa i architektury wpisane do gminnej ewidencji zabytków			
Lp.	Miejscowosc	Obiekt zabytkowy	Datowanie
1.	Bizoręda	Kapliczka	XIX w.
2.	Bizoręda	Młyn	XIX/XX w.
3.	Brzegi	Cmentarz parafialny	XIX w.
4.	Brzegi	Cmentarz przykościelny	Ok .1338 r.
5.	Brzegi	Dwór	Przed 1839 r. Rozbud. 1929r. Remont 1949 r.
6.	Brzegi	Dziedziniec gospodarczy wraz z budynkami	Obora : 2 poł. XIX w. przebud. 1946 - 49 r. Lamus: 2 poł. XVIII(?) przebud. 1990 r.
7.	Brzegi	Dzwonnica	3 ćw. XIX w.
8.	Brzegi	Kościół parafialny	1845 - 1862 r. Zniszczony pożarem 1954 r. Odbud. Lata 60 XX w.
9.	Brzegi	Ogrodzenie kościoła	2 poł. XIX w.
10.	Brzegi	Park	1 poł. XIX w.
11.	Brzegi	Plebania	Okolo 1900 r.
12.	Brzegi	Sad (pozostałości)	1 poł. XIX w.
13.	Brzegi	Zespół dworski	XVIII w. - 1995 r.

14.	Brzegi	Zespół kościoła parafialnego	Ok. 1338 r. - cm przykościelny 1845 r. - 1862r. - kościół II poł. XIX w. - ogrodzenie Okolo 1900 r. - plebania
15.	Brzegi	Kapliczka	1819 r.
16.	Brzegi	Krzyż	1888 r.
17.	Brzegi	Krzyż	1914 r.
18.	Brzegi	Krzyż	1938 r.
19.	Brzegi	Krzyż	XIX/XX w.
20.	Brzeźno	Krzyż	1861 r.
21.	Brzeźno	Krzyż	I POŁOWA XIX w.
22.	Chomentów	Cmentarz przykościelny	Ok. 1331 r.
23.	Chomentów	Cmentarz parafialny	1 poł. XIX w.
24.	Chomentów	Dzwonnica	1844 r.
25.	Chomentów	Kościół parafialny	Przed 1744 r.
26.	Chomentów	Pozostałości ogrodzenia kościoła	1872 r.
27.	Chomentów	Zespół kościoła parafialnego	Ok. 1331 r. - cmentarz przykościelny Przed 1744 r. - kościół 1844 r. - dzwonnica bramna
28.	Chomentów	Figura	1955 r.
29.	Chomentów	Nagrobek Julianny z Korulskich Tymienieckiej	1822 r.
30.	Chomentów	Nagrobek Piotra Zaremby Tymienieckiego	1825 r.
31.	Chomentów	Krzyż	XIX/XX w.

32.	Chomentów	Krzyż	1909 r.
33.	Korytnica	Cmentarz parafialny	1 ćw. XIX w.
34.	Korytnica	Cmentarz przykościelny	Ok. 1413 r.
35.	Korytnica	Dzwonnica	1837 r.
36.	Korytnica	Kaplica ŚW. Floriana	2 poł. XIX w.
37.	Korytnica	Kościół parafialny	1645 r. ; 1675 r. /Kaplica/
38.	Korytnica	Ogrodzenie Kościoła	1857 r.
39.	Korytnica	Zespół kościoła parafialnego	Ok. 1413 r. - cmentarz przykościelny 1645 r. ; 1675 r. /Kaplica/ 1837 r. - dzwonnica
40.	Korytnica	Kapliczka latarniowa	1834 r.
41.	Korytnica	Figura Mb	Pol. XX w.
42.	Korytnica	Kapliczka słupowa	Okolo poł. XVII w.
43.	Korytnica	Figurka Św. Jana Nepomucena	XVIII/XIX w.
44.	Korytnica	Krzyż	1865 r.
45.	Korytnica	Krzyż	Połowa XX w.
46.	Kotlice Nowe	Dwór	1762 r. Przebudowa i rozbudowa 1911 r.
47.	Kotlice Nowe	Park	1762 r. - czas powstania dworu i parku 3 ćw. XIX w. - II faza rozwoju parku 1911 r. - budowa nowego dworu i powiększenie obszaru parku
48.	Kotlice Nowe	Zespół dworski	1762 r. - czas powstania dworu i parku 3 ćw. XIX w. - II faza

			rozwoju parku 1911 r. - budowa nowego dworu i powiększenie obszaru parku
49.	Kotlice Nowe	Figurka	1796 r.
50.	Lipa	Dwór	Pocz. XX w.
51.	Lipa	Park	XIX w.
52.	Lipa	Spichlerz	I poł XIX w. (?)
53.	Lipa	Zespół dworski	XIX w. - pocz. XX w.
54.	Lipa	Krzyż	1859 r.
55.	Miąsowa	Krzyż	1915 r.
56.	Mokrsko Dolne	Cmentarz przykościelny	Prawdopodobnie poł. XIII w. Pierwsze wzmianki o parafii i kościele pochodzą z 1326 r.
57.	Mokrsko Dolne	Cmentarz parafialny	Pocz. XIX w.
58.	Mokrsko Dolne	Dwór	XIX/XX w.
59.	Mokrsko Dolne	Dzwonnica	Okolo 1782 r.
60.	Mokrsko Dolne	Kaplica grobowa	Po 1865 r.
61.	Mokrsko Dolne	Kościół parafialny	XIII - XIX w.
62.	Mokrsko Dolne	Ogrodzenie Kościoła	XIX w.
63.	Mokrsko Dolne	Park	XVIII w. - powiększony w II poł. XIX w.
64.	Mokrsko Dolne	Zespół kościoła parafialnego	XIII - 1921 r.
65.	Mokrsko Dolne	Zespół dworski	XVIII - XIX/XX w.
66.	Mokrsko Dolne	Figurka	1766 r.
67.	Mokrsko Dolne	Figurka	1931 r.
68.	Mokrsko Górne	Ruiny zamku	XVI / XVI / XVII w.
69.	Mokrsko Górne	Teren w odległości 100 m od zamku	
70.	Mzurowa	Krzyż	XVIII w?

71.	Sobków	Dom, ul. Kielecka 26	Okolo poł XIX w.
72.	Sobków	Dom, ul. Kielecka 28	Okolo poł XIX w.
73.	Sobków	Brama	Pol. XVI w. ,1560-70, poł. XVIII w.
74.	Sobków	Cmentarz parafialny	XIX w.
75.	Sobków	Cmentarz przykościelny	Ok. 1560r.
76.	Sobków	Cmentarz Żydowski	2 poł. XVIII w.
77.	Sobków	Dom (dawny sąd grodzki)	1907 r.
78.	Sobków	Dom ul. Kielecka 36	1932 r.
79.	Sobków	Dom ul. Długa 5	1930 r.
80.	Sobków	Dzwonnica	1843 r.
81.	Sobków	Kościół parafialny	1560 r., I poł. XVIII w.
82.	Sobków	Ogrodzenie kościoła	XIX w Remont 1976 r.
83.	Sobków	Ogrodzenie majdanu	1560 - 1570 r.
84.	Sobków	Ogrodzenie zwierzynca	I połowa XVIII (?) , przeb. ok. 1770 r..
85.	Sobków	Ruiny pałacu	Ok. 1770 r.
86.	Sobków	Układ urbanistyczny	XVI-XVIII w.
87.	Sobków	Dom ul. Kielecka 35	Okolo połowy XIX w.
88.	Sobków	Zabudowania gospodarcze	1 poł. XVIII w. (?) Przebud. 1770 r.
89.	Sobków	Zespół fortalicji	Pol. XVI w. , 1560 - 1570 r. 2 Pol XVII w. , 1770 r.
90.	Sobków	Zespół kościoła parafialnego	Ok. 1560 r. - cm. Przykościelny 1560 r., 1poł. XVIII w. -

			kościół 1843 r. - dzwonnica XIX w., remont - 1976 r. - ogrodzenie
91.	Sobków	Figurka	1816 r.
92.	Sobków	Kapliczka	Pol. XIX w.
93.	Sobków	Kapliczka	XIX w.
94.	Sobków	Kapliczka	XIX w.
95.	Sobków	Kapliczka	XIX - XX w.
96.	Sobków	Krzyż	1835 r.
97.	Sokolów Dolny	Cmentarz wojenny	1914 - 1915 r.
98.	Sokolów Górny	Kapliczka	XIX/XX w.
99.	Sokolów Górny	Krzyż	XIX w.
100.	Staniowice	Krzyż	1884 r.
101.	Żerniki	Kaplica	XIX w.
102.	Żerniki	Krzyż	1908 r.
103.	Żerniki	Krzyże pokutne	XIV - XVI w.

**Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji
Zabytków.**

Lp.	Miejscowość	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr Obszaru AZP	Nr Stanowiska W miejscowości	Nr stanowiska na obszarze
1.	Bizoręda	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-60	1	12
		Osada	II-V okres epoki brązu			
		Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze			
2.	Bizoręda	Osada	Trzciniecka?	88-60	2	13
		Obozowisko	Łużycka			
		Osada	Przeworska			
		Osada	?			
3.	Bizoręda	Osada	Prehistoryczna	88-60	3	14
		Osada	Epoka kamienia			
		Ślad osadnictwa	V okres epoki brązu – wczesna epoka żelaza			
		Osada	Schytek epoki brązu			

		Osada				
4.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-60	4	15
		Osada Osada	Prehistoria			
5.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-60	5	16
		Osada	Prehistoria			
		Ślad osadnictwa	Epoka kamienia			
		Ślad osadnictwa	Prehistoria			
6.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	6	17
		Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich			
		Ślad osadnictwa	Prehistoria/łużycka?			
7.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Prehistoria łużycka?	88-60	13	18
8.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-60	14	19
		Osada	Trzciniecka?/łużycka?			
9.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	?	88-60	15	20
10	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	16	21
11.	Bizoreða	Ślad osadnictwa	Mezolit	87-60	7i12	52

		Osada	Epoka kamienia			
		Cmentarzysko ciałopalne	Okres wpływów rzymskich?			
12.	Bizoręda	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	87-60	8	53
		Osada	?			
		Osada	?			
		Osada	Późny okres wpływów rzymskich			
13.	Bizoręda	Osada	Prehistoria	87-60	9	54
		Osada	Późny mezolit			
		Osada	Epoka brązu/żelaza			
		Osada	Późne średniowiecze/okres nowożytny			
14.	Bizoręda	Osada	?	87-60	10	55
		Osada	?			
15.	Bizoręda	Osada	Epoka kamienia	87-60	11	56
		Osada	Prehistoria			
		Osada	?			
16.	Bizoręda	Ślad osadnictwa	Prehistoria	87-60	13	57
17.	Bizoręda	Ślad osadnictwa	?	87-60	14	58
18	Brzegi	Skarb monet	Średniowiecze II poł XIII w.	88-61	1	6
19	Brzegi	Obozowisko	Paleolit schyłkowy	88-61	2	7

		Obozowisko	Mezolit			
		Obozowisko	Neolit			
		Obozowisko	Neolit			
		Cmentarzysko	Początkowa faza epoki żelaza			
		Cmentarzysko	Młodszy okres przedrzymski			
		Osada	Wczesne średniowiecze			
20	Brzegi	Osada	Okres wpływów rzymskich	88-61	3	8
		Cmentarzysko	Wczesna epoka żelaza			
21	Brzegi	Osada	II okres epoki brązu	88-61	4	9
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
		Osada	Wczesne średniowiecze VII-X w, XII-XIII w.			
22	Brzegi	Osada	Epoka brązu –wczesna epoka żelaza	88-61	5	10
		Osada	Starszy okres przedrzymski/wpływów rzymskich			
		Osada	Wczesne średniowiecze(VIII-XII w.)			

23	Brzegi	Obozowisko	Neolit	88-61	6	11
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
24	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	7	12
		Cmentarzysko				
25	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	8	13
		Cmentarzysko				
26.	Brzegi	Osada	II-III okres epoki brązu	88-61	9	14
27.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	10	15
28.	Brzegi	Zabytki luźne	Mezolit	88-61		16
		Zabytki luźne	Neolit			
		Zabytki luźne	Prehistoria			
		Zabytki luźne	Średniowiecze			
29.	Brzegi	Zabytki luźne	średniowiecze	88-61		17
30.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	19	18
31	Brzegi	Osada	Okres wpływów rzymskich(WOR-MOP) B1-B2/C1-C1A	88-61	23	48
32.	Brzegi	Prehistoria	Prehistoria	88-61	20	19
33.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	21	20
34.	Brzegi	Osada?	Wczesna epoka żelaza/okres wpływów rzymskich	88-61	22	21
35.	Brzegi	Osada	Wczesne średniowiecze	88-60	11	31
36.	Brzegi	Osada	Wczesne średniowiecze	88-60	12	32

37.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	88-60	13	33
38.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-60	14	34
39.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	15	35
40.	Brzegi	Osada	Prehistoria	88-60	16	36
41.	Brzegi	Osada	Prehistoria	88-60	17	37
		Osada	Wczesne średniowiecze XI-XIII w.			
42.	Brzegi	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	18	38
43.	Brzegi	Stanowisko dymarskie	Okres wpływów rzymskich	88-61	24	50
44.	Brzegi	Stanowisko dymarskie	Okres wpływów rzymskich	88-61	25	51
45.	Brzeźno	Osada	Prehistoria	88-61	2	22
		Osada	Wczesne średniowiecze			
		Osada				
46.	Brzeźno	Ślad osadnictwa	Wczesna epoka żelaza	88-61	4	24
47.	Brzeźno	Osada	Wczesna epoka żelaza	88-61	5	25
48.	Brzeźno	Grób ciałopalny	Okres wpływów rzymskich	89-61	1	2
49.	Brzeźno	Luźne znalezisko		89-61		3
50.	Brzeźno	Osada	Epoka brązu	88-61	3	23
		Osada	?			
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
51.	Choiny	Osada	Wczesny brąz	87-60	3	42

52.	Choiny	Osada	V-okres epoki brązu-halsztacki C	87-60	1	40
53.	Choiny	Osada	III-IV okres epoki brązu?	87-60	2	41
54.	Choiny	Osada	III-IV okres epoki brązu?	87-60	4	43
55.	Choiny	Ślad osadnictwa	Neolit	87-60	5	44
		Osada	okres epoki brązu-halsztacki C			
56.	Choiny	Ślad osadnictwa	?	87-60	6	45
57.	Choiny	Osada	Wczesny okres epoki brązu	87-60	7	46
58.	Choiny	Ślad osadnictwa	Prehistoria , późne średniowiecze	87-60	8	47
59.	Choiny	Ślad osadnictwa	?	87-60	9	48
60.	Chomentów	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze VII-X	89-62	1	19
		Osada	I w. Późne średniowiecze XII-XV w.			
61.	Chomentów	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze (VII-XII w.)	89-62	2	20
62.	Chomentów	Osada	Wczesne średniowiecze (X-XII w.)	89-62	3	21
63.	Chomentów	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	90-62	4	22
64.	Jawór	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-62	23	16
65.	Jawór	Osada	Prehistoria	89-62	3	10

		Osada	Późne średniowiecze			
66.	Jawór	Osada	Młodszy okres przedrzymski	89-62	2	11
		Osada	Młodszy okres przedrzymski			
67.	Jawór	Ślad osadnictwa	Prehistoria	89-62	4	13
		Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze			
68.	Jawór	Osada	Prehistoria	89-62	5	14
		Osada	Wczesne średniowiecze(XII-XIV w)			
69.	Jawór	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich ?	89-62	6	15
		Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze (VII-IX w.)			
70.	Jawór	Osada	Wczesna epoka żelaza	89-62	7	16
		Osada	Wczesne średniowiecze(VI-VII w)			
		Osada	Wczesne średniowiecze(VII-IX w.)			
		Osada	Wczesne średniowiecze(VI-XIII w)			
		Osada	Późne średniowiecze (XIV-XV w)			

71.	Jawór	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich	90-62	1	17
72.	Jawór	Osada Ślad osadnictwa Osada	Prehistoria Wczesne średniowiecze(XI- XIII w) Późne średniowiecze (XIV- XV w)	89-62	8	18
73.	Jawór	Osada	Późny okres rzymski	90-62	2	18
74.	Karsy	Osada wielokulturowa	Mezolit Neolit Okres wpływów rzymskich Średniowiecze	90-62	1	19
75.	Karsy	Pracownie krzemieniarskie	Mezolit Neolit	90-62	2	20
76.	Karsy	Stanowisko wielokulturowe	Mezolit Neolit Okres wpływów rzymskich	90-62	3	21
77.	Karsy	Osada	Wczesne średniowiecze	90-62	4	22
78.	Karsy	Osada	Prehistoria	90-62	5	23
79.	Karsy	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-62	6	24
79.	Korytnica	Grodzisko?	Wczesne średniowiecze	90-62	2	1
80.	Korytnica	Skarb monet	Okres wpływów rzymskich	90-62	4	2
81.	Korytnica	Osada ? cmentarzysko	Brąz –wczesne żelazo	90-62	5	3

		Ślad osadnictwa	Neolit			
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
82.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	90-62	6	4
83	Korytnica	Ślad osadnictwa, Groby	Prehistoria	90-62	7	5
		Osada	Prehistoria			
		Ślad osadnictwa	Okres późno rzymski			
84	Korytnica	Ślad osadnictwa		90-62	8	6
		Osada				
85	Korytnica	Osada	Wczesne średniowiecze	90-62	9	7
86.	Korytnica	Cmentarzysko ciałopalne	Wczesny i środkowy okres lateński	90-62	10	8
87.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	90-62	16	9
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
88.	Korytnica	Osada	Wczesne średniowiecze	90-62	17	10
89.	Korytnica	Osada	Okres późno rzymski	90-62	18	11
90.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze	90-62	19	12

91.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Okres późno rzymski	90-62	20	13
92.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Mezolit?	90-62	21	14
		Ślad osadnictwa	Mezolit			
		Ślad osadnictwa	Prehistoria			
93.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-62	16	15
94.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-62	23	16
95.	Korytnica	Osada	Brąz-wczesne żelazo	90-61	1	22
		Osada	Wczesna epoka żelaza			
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
			Młodszy okres przedrzymski			
		Cmentarzysko	Wczesne średniowiecze			
96.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Neolit	90-61	2	23
		Osada				
		Osada	Brąz			

		Ślad osadnictwa	Wczesna faza kultury łużyckiej			
		Osada	Okres późnorzymski			
97.	Korytnica	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	90-61	11	24
		Ślad osadnictwa	Prehistoria			
98.	Korytnica	Osada	Okres późnorzymski	90-61	12	25
99.	Korytnica	Osada	Młodszy i późny okres przedrzymski	90-61	13	26
		Ślad osadnictwa	Średniowiecze			
100.	Korytnica	Osada		90-61	14	27
101.	Korytnica	Osada	Prehistoria	90-61	15	28
		Osada				
102.	Korytnica	Osada	Okres wpływów rzymskich – młodszy okres wpływów rzymskich	90-62	24	53
103.	Kotlice Nowe	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-61	1	12
		Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze			
104.	Kotlice Nowe	Ślad osadnictwa	Średniowiecze	90-61	2	13
105.	Kotlice Nowe	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-61	3	14
106.	Kotlice Nowe	Ślad osadnictwa		90-61	4	15

107.	Kotlice Stare	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-61	4	19
108.	Kotlice Stare	Osada? Ślad osadnictwa		90-61	1	16
109.	Kotlice Stare	Osada wielokulturowa	Epoka kamienia, II okres epoki brązu , Okres Lateński , Okres wpływów rzymskich	90-61	2	17
110.	Kotlice Stare	Osada	Epoka kamienia	90-61	3	18
		Cmentarzysko ciałopalne	II okres epoki brązu			
111.	Kotlice Stare	Osada		90-61	5	20
112.	Kotlice Stare	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-62	6	21
113.	Lipa	Ślad osadnictwa	Prehistoria	90-61	1	25
114.	Mokrsko Dolne	Grodzisko stożkowate	Późne średniowiecze (XIII-XIV w.)	90-61	1	10
115.	Mokrsko Dolne	Skarb monet frag. Zabudowy wiejskiej	Lata 1589-1590 (Lata ukrycia monet) XVI-XVIII w.	89-61	2	11
116.	Mokrsko Dolne	Siedziba możnowładcza	XIII-XVII w. (zasadniczo XVI-XVII w.)	89-61	3	12
117.	Mokrsko Dolne	Znalezisko luźne	Wczesne średniowiecze	89-61		13
118.	Mokrsko Dolne	Osada	Okres wpływów rzymskich	89-61	4	27
		Osada	Średniowiecze			
119.	Mokrsko Górne	Rezydencja obronne	II połowa XIV w. Przebud , w pocz. XVI w.	89-61	1	6
120.		Cmentarzysko	Wczesny okres lateński	89-61	2	7

	Mokrsko Górne					
		Ślad osadnictwa	Pradzieje Wczesne średniowiecze (XII-XIII w.)			
		Ślad osadnictwa				
121.	Mokrsko Górne	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	89-61	3	8
		Osada	Młodszy okres przedrzymski –okres wczesno rzymski			
122.	Mokrsko Górne	Osada	Prehistoria	89-61	4	9
123.	Mokrsko Górne	Osada, cmentarzysko	Młodszy okres przedrzymski –okres wpływów rzymskich	89-61	5	28
124.	Mzurowa	Ślad osadnictwa	Neolit	89-60	4	1
125.	Mzurowa	Ślad osadnictwa	Późny neolit lub wczesny brąz	88-60	1	40
		Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze			
126.	Mzurowa	Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze (XII- XIII w.)	88-60	2	41
		Osada	Późne średniowiecze (XIV- XV w.)			
127.	Mzurowa	Osada (obozowisko)	II okres epoki brązu	89-60	3	42
128.	Niziny	Ślad osadnictwa	Prehistoria	89-62	2	17
129.	Ossowa	Cmentarzysko		89-61	1	1
130.	Sobków	Osada	Schyłkowy brąz -okres laterński	89-61	1	16

			Okres wczesno rzymski			
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
		Stanowisko dymarskie	Późne średniowiecze (XII-XIII w.)			
		Ślad osadnictwa				
131.	Sobków	Osada	?	89-61	2	17
		Osada	Okres wpływów rzymskich			
		Wieś	Czasy nowożytne			
132.	Sobków	Osada	Prehistoria	89-61	3,4	18,19
		Osada	II okres epoki brązu			
		Osada	III okres epoki brązu			
		Osada lub cmentarzysko	Okres wpływów rzymskich			
133.	Sobków	Osada	Prehistoria	89-61	5	20
134.	Sobków	Ślad osadnictwa	Prehistoria	89-61	5	21
135.	Sobków	Cmentarzysko	Okres halsztacki	89-61	7	22
		Ślad osadnictwa	Prehistoria			
		Osada-cmentarzysko?	Wczesny okres wpływów rzymskich			
136.	Sobków	Osada	Okres wpływów rzymskich	89-61	8	23
137.	Sobków	Luźne znalezisko	Mezolit?	89-61		24
138.	Sobków	Luźne znalezisko	Wczesne średniowiecze	89-61		25

139.	Sokołów Dolny	Osada	Prehistoria	88-61	1	35
140.	Sokołów Dolny	Ślad osadnictwa	?	88-61	2	36
141.	Sokołów Dolny	Ślad osadnictwa	?	88-61	4	38
142.	Sokołów Dolny	Ślad osadnictwa	?	88-61	6	40
143.	Sokołów Dolny	Osada	Schyłkowy brąz wczesne żelazo	88-61	3	37
144.	Sokołów Dolny	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-61	5	39
145.	Sokołów Dolny	Ślad osadnictwa Osada	Prehistoria Późne średniowiecze	88-61	7	41
146.	Sokołów Dolny	Zabytek luźny		88-61		42
147.	Sokołów Dolny	Stanowisko dymarskie	Okres wpływów rzymskich	88-61	8	49
148.	Sokołów Górny	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	88-61	2	44
149.	Sokołów Górny	Obozowisko	Neolit	88-61	3	45
		Ślad osadnictwa	Epoka kamienia			
		Ślad osadnictwa	Prehistoria			
150.	Sokołów Górny	Obozowisko	Mezolit	88-61	1	43
		Osada	Neolit			
		Osada	Neolit			
		Osada	Epoka brązu –wczesna epoka żelaza			

		Cmentarzysko	?			
		Ślad osadnictwa	Średniowiecze			
151.	Wólka kawęcka	Osada	Młodszy okres przedrzymski –wczesno rzymski	89-61	1	4
		Ślad osadnictwa	Neolit			
		Cmentarzysko				
152.	Wólka Kawęcka	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	89-61	2	5
153.	Żerniki	Osada	Epoka brązu	87-60	8	49
154.	Żerniki	Obozowisko?	Neolit	88-60	1	1
		Osada	Schyłek epoki brązu, wczesna epoka żelaza			
		Grób(groby?)	Starszy okres przedrzymski			
		Osada?	Okres wpływów rzymskich			
		Osada	Wczesne średniowiecze VIII-IX w.			
155.	Żerniki	Osada?	Prehistoria	88-60	6	2
		Osada	Średniowiecze			
		Osada	Prehistoria /łuzicka			
		Osada	Wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)			
156.	Żerniki	Osada	v-okres epoki brązu –wczesny żelaza	88-60	10	3

157.	Żerniki	Osada	Schyłkowy brąz –wczesne żelazo	88-60	20	4
		Osada	Prehistoria			
		Osada	Średniowiecze (XI-pocz XV w.)			
158.	Żerniki	Osada	II okres epoki brązu	88-61-5	21	5
		Osada	III-IV okres epoki brązu			
		Osada	Wczesny okres wpływów rzymskich ?			
		Osada	Młodszy okres przedrzymski –okres rzymski			
		Osada	Prehistoria			
		Osada	Wczesne średniowiecze			
159.	Żerniki	Osada	Prehistoria	88-60	3	22
		Osada				
160.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Paleolit	88-60	4	23
		Osada	Prehistoria			
		Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze			
		Osada	Prehistoria/trzcieniecka?/tuż ycka?			
		Ślad osadnictwa	Średniowiecze (VIII-X w.)			
		Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)			

		Osada				
161.	Żerniki	Osada	II okres epoki brązu	88-60	5	24
		Osada	Późne średniowiecze			
		Osada	Prehistoria			
		Osada	Średniowiecze (XI-XIII w.)			
162.	Żerniki	Osada	Prehistoria	88-60	9	25
		Osada	Prehistoria			
163.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	15	26
164.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	16	27
165.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	17	28
		Ślad osadnictwa	Wczesne średniowiecze			
166.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	18	29
167.	Żerniki	Ślad osadnictwa	Prehistoria	88-60	19	30
168.	Żerniki	Osada	Prehistoria	87-60	11	50
169.	Żerniki	Osada?	Okres halsztacki	87-60	12	51
170.	Żerniki	Osada	Epoka brązu wczesna epoka żelaza	87-60	-	97

